

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД

судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
у справах зі спорів, що виникають
у сфері охорони здоров'я

Рішення, внесені до ЄДРСР
за лютий 2018 року – липень 2021 року

ЗМІСТ

1. Надання/розголошення інформації про стан здоров'я особи	3
2. Надання медичних послуг	10
2.1. Організація та проведення медичних оглядів	10
2.2. Організація та проведення профілактичних щеплень (вакцинації)	19
3. Надання окремих видів медичної допомоги	25
3.1. Примусова госпіталізація до психіатричного закладу	25
3.2. Репродуктивні технології	29
4. Виконання/неналежне виконання лікарем своїх обов'язків	33
5. Пільги щодо забезпечення лікарськими засобами, протезування та надання медичної допомоги	37
6. Стягнення страхового відшкодування за договором добровільного страхування медичних витрат	41
7. Відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, завданої ушкодженням здоров'я у зв'язку з наданням медичної допомоги неналежної якості	50

1. Надання/розголошення інформації про стан здоров'я особи

Відомості про стан психічного здоров'я фізичної особи є персональними даними, і їх збирання може здійснюватися тільки за її згодою, крім випадків, передбачених законом

04 грудня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Київського міського психоневрологічного диспансеру № 5 про спростування недостовірної інформації; зобов'язання вилучити довідки із недостовірною інформацією про її перебування на лікуванні; зобов'язання відповідача припинити розповсюджувати незаконні довідки із недостовірною інформацією про перебування її на лікуванні.

Суд встановив, що згідно з випискою з історії хвороби з Психоневрологічної клінічної лікарні ОСОБА_1 перебувала на стаціонарному лікуванні, але з 05 лютого 2003 року була знята з обліку.

Зважаючи на конфліктну ситуацію з сусідами, позивач змушена була звернутися з відповідною скаргою до органів державної влади, правоохоронних органів. Згідно з відповіддю Управління поліції на своє звернення позивач дізналася, що інформація про її стан здоров'я була надана лікувальним закладом інспектору Управління Національної поліції в межах проведення ним перевірки щодо поданої скарги. Аналогічна інформація містилася також і у відповіді Департаменту охорони здоров'я Київської міської державної адміністрації.

Посилаючись на те, що інформація, надана у вигляді повідомлень до Управління поліції та міської державної адміністрації, є неправдивою та негативною, позивач просила спростувати її як недостовірну.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено. Рішення мотивоване тим, що жодних доказів на підтвердження недостовірності поширеної інформації позивач не надала. Натомість медична документація, надана відповідачем, підтверджує достовірність інформації про те, що ОСОБА_1 з 1972 року до 2003 року перебувала на обліку в психоневрологічному диспансері.

Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до положень статті 286 ЦК України, статті 11 Закону України «Про інформацію» забороняється не лише збирання, а й зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про психіатричну допомогу» допускається передача відомостей про стан психічного здоров'я особи та надання їй психіатричної допомоги без згоди особи або без згоди її законного представника для організації надання особі, яка страждає на тяжкий психічний розлад,

психіатричної допомоги; провадження досудового розслідування або судового розгляду за письмовим запитом слідчого, прокурора та суду.

Матеріали справи не містять відомостей щодо наявності провадження досудового розслідування. Також відсутня згода ОСОБА_1 на розповсюдження відомостей щодо стану її здоров'я у будь-якій формі та способом.

Оскаржена позивачем інформація про стан здоров'я була надана Диспансером № 5 інспектору Управління Національної поліції в межах проведення ним перевірки щодо поданої скарги.

Отже, відомості про стан здоров'я є персональними даними, і їх збирання могло здійснюватися тільки за згодою заявника, за винятком випадків, передбачених законом. Збирання, зберігання, поширення та інші види обробки такої інформації підпадають під дію статті 8 Конвенції.

Встановлені фактичні обставини справи не свідчать про те, що збирання та використання даних щодо стану психічного здоров'я позивача у такій формі та в контексті, в якому вони були використані, було правомірним, мета їх обробки не була виправданою, враховуючи, що ці дані стосувались подій 1972–2003 років, інформація, надана інспектору управління Національної поліції, віднесена до лікарської таємниці.

Постановою Верховного Суду від 04 грудня 2019 року рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 25 жовтня 2018 року та постанову Київського апеляційного суду від 08 квітня 2019 року в частині вирішення позовних вимог ОСОБА_1 про вилучення з Солом'янського управління поліції Головного управління Національної поліції у м. Києві інформації, наданої Київським міським психоневрологічним диспансером № 5 про стан здоров'я ОСОБА_1, припинення розповсюдження Київським міським психоневрологічним диспансером № 5 інформації щодо стану здоров'я позивача скасовано, у цій частині ухвалено нове рішення про задоволення позовних вимог.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 грудня 2019 року у справі № 760/8719/17 (провадження № 61-9359св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86162369>

Головний лікар не зобов'язаний надавати бабусі інформацію про стан здоров'я її внука та здійснювані щодо нього медичні заходи за відсутності згоди матері дитини, яка не позбавлена батьківських прав

05 вересня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_4 до головного лікаря Комунального закладу охорони здоров'я «Обласний будинок дитини № 3» ОСОБА_5, ОСОБА_6, Комунального закладу охорони здоров'я «Обласний будинок дитини № 3» про усунення перешкод у вихованні дитини, визнання дій незаконними, зобов'язання вчинити певні дії.

Суд встановив, що позивач є матір'ю ОСОБА_6 та бабою ОСОБА_7. У зв'язку з матеріальними та соціально-побутовими проблемами мати дитини ОСОБА_6 звернулася до міського голови із заявою про тимчасове влаштування малолітнього сина до дитячого будинку, про що було прийнято відповідне рішення.

Позивач зверталася із заявою до головного лікаря ОСОБА_5, в якій вимагала надати їй можливість спілкуватися з онуком у приміщенні будинку дитини, а також просила надати йому медичну допомогу, а саме огляд лікарями за її участю. Однак отримала відмову, оскільки її дочка і мати дитини ОСОБА_6 заборонила надавати будь-яку інформацію про дитину та спілкуватись із нею.

Вважаючи таку відмову незаконною, позивач як баба малолітнього просила суд усунути перешкоди з боку відповідачів у здійсненні нею свого права щодо виховання внука.

Рішенням районного суду, яке залишено без змін постановою апеляційного суду, позов ОСОБА_4 задоволено частково.

Судове рішення апеляційного суду мотивоване тим, що частина друга статті 285 ЦК України передбачає, що право на інформацію про стан здоров'я дитини або підопічного мають батьки (усиновлювачі), опікун та піклувальник, тому головний лікар ОСОБА_5, відмовляючи позивачеві у наданні інформації про стан здоров'я її внука та здійснювані стосовно нього медичні заходи, діяла в межах повноважень, наданих матір'ю дитини, яка не позбавлена батьківських прав та обрала таку форму і методи виховання свого сина.

Верховний Суд погодився з такими висновками судів з огляду на таке.

Стаття 257 СК України встановлює право баби, діда, прабаби та прадіда на спілкування зі своїми внуками, правнуками та можливість брати участь у їх вихованні.

Батьки та інші особи, з якими проживає дитина, не мають права перешкоджати у здійсненні бабою, дідом, прабабою та прадідом своїх прав щодо виховання внуків, правнуків.

Якщо такі перешкоди чиняться, баба, дід, прабаба та прадід мають право на звернення до суду з позовом про їх усунення.

Відповідно до частини першої статті 151 СК України батьки мають переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини.

Згідно з частиною третьою статті 249 СК України опікун, піклувальник не має права перешкоджати спілкуванню дитини з її батьками та іншими родичами, за винятком випадків, коли таке спілкування суперечить інтересам дитини.

Задовольняючи частково позов, суди дійшли правильних висновків про встановлення способу участі позивача у вихованні та спілкуванні з внуком шляхом систематичних побачень з ним з урахуванням режиму роботи КЗОЗ «Обласний будинок дитини № 3».

Також є правильними висновки судів про те, що, відмовляючи позивачеві у наданні інформації про стан здоров'я внука за відсутності згоди матері дитини на надання такої інформації, головний лікар КЗОЗ «Обласний будинок дитини № 3»

ОСОБА_5 діяла в межах повноважень, наданих матір'ю дитини, яка не позбавлена батьківських прав та обрала таку форму і методи виховання свого сина.

Постановою Верховного Суду від 05 вересня 2018 року рішення Фрунзенського районного суду м. Харкова від 25 квітня 2017 року та ухвалу апеляційного суду Харківської області від 7 вересня 2017 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 вересня 2018 року у справі № 645/5493/16-ц (провадження № 61-24952 св 18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76825941>

Пацієнт має право отримати достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я, проте медичний заклад не зобов'язаний надавати таку інформацію його представнику (адвокату) у разі відсутності у нього відповідних повноважень, визначених умовами договору про надання правової допомоги

11 листопада 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ПП «Стоматологічний центр» в особі головного лікаря – керівника ПП «Стоматологічний центр» про зобов'язання вчинити певні дії.

Суд встановив, що ОСОБА_1 зверталася до ПП «Стоматологічний центр» з метою протезування зубів та сплатила відповідні грошові кошти. Згодом у неї виникли ускладнення зі здоров'ям, що призвело до видалення імплантів у медичній установі за кордоном.

Звертаючись до зазначеного стоматологічного центру з проханням надати медичну картку та відшкодувати понесені збитки, отримала відмову. Згодом було повторно зроблено адвокатський запит для отримання такої документації, проте знову отримано негативну відповідь.

Посилаючись на порушення своїх прав, позивач просить суд зобов'язати відповідача надати її представнику – адвокату таку медичну інформацію та документи: завірену належним чином копію картки стоматологічного хворого ОСОБА_1 з додатками (результатами всіх аналізів); прізвище, ім'я, по батькові лікаря, який лікував ОСОБА_1, його кваліфікаційну категорію, завірену належним чином копію акта виконаних робіт на лікування ОСОБА_1, завірену належним чином копію письмової угоди і гарантії на надані ОСОБА_1 послуги, завірену належним чином копію сертифіката якості на встановлені ОСОБА_1 імпланти, завірені копії квитанцій про оплату ОСОБА_1 виконаних робіт.

Рішенням міськрайонного суду позов задоволено. Зобов'язано ПП «Стоматологічний центр» в особі головного лікаря, керівника ПП «Стоматологічний центр» надати адвокату, який діє на підставі договору від імені ОСОБА_1, медичну інформацію та документи щодо проведеного лікування.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи в задоволенні позову, суд апеляційної інстанції виходив з того, що представник ОСОБА_1 адвокат не надав

доказів на підтвердження того, що ОСОБА_1 уповноважила його на збирання конфіденційної інформації стосовно себе як представника на підставі укладеного між ними договору про надання правової допомоги.

Верховний Суд залишив без змін постанову апеляційного суду з огляду на таке.

Відповідно до вимог статті 2 та частини другої статті 4 Закону України «Про захист персональних даних», щоб отримати персональні дані, зокрема копії медичної документації, пацієнт подає запит щодо доступу до персональних даних власникові бази персональних даних (чи розпоряднику – відповідно до договору, укладеного в письмовій формі з власником), якими є заклади охорони здоров'я усіх форм власності.

Таким чином, ОСОБА_1 має право відповідно до вимог статті 285 ЦК України, статей 21, 23 Закону України «Про інформацію», статей 29, 29-1 Закону «№ 2801-XII», статей 2, 4 Закону України «Про захист персональних даних» отримати медичну інформацію стосовно себе (копію медичної карти стоматологічного хворого ОСОБА_1) та інформацію про прізвище, ім'я та по батькові лікаря, його кваліфікаційний рівень, документацію, що стосується письмової угоди з лікарнею на отримання медичних послуг, виконаних робіт, оплати та сертифікатів якості встановлених імплантів, тобто інформацію, про яку відповідач як надавач послуг повинен був повідомити споживача стоматологічних послуг, тобто ОСОБА_1.

Отже, правильними є висновки судів першої та апеляційної інстанцій у тій частині, що своєю відмовою ПП «Стоматологічний центр» порушив права клієнта ОСОБА_1 на отримання інформації стосовно себе, зокрема медичної інформації.

Щодо права на отримання конфіденційної інформації представником – адвокатом

Основним інструментом для отримання медичної інформації адвокатом є адвокатський запит. Для того, щоб адвокату отримати відповідь, потрібно: надати згоду клієнта на отримання та поширення (збирання, використання тощо) персональної інформації про стан здоров'я клієнта; надати адвокатський запит; підтвердити свої повноваження щодо отримання такої інформації стосовно клієнта та підтвердити свої повноваження як адвоката (надати копію свідоцтва та ордера).

Відповідно до вимог частини четвертої статті 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат зобов'язаний діяти в межах повноважень, наданих йому клієнтом, у тому числі з урахуванням обмежень щодо вчинення окремих процесуальних дій.

Таким чином, дії представника заявника – адвоката можуть свідчити про порушення законодавства, оскільки договір про надання правової допомоги від 31 березня 2017 року, наданий судам апеляційної та касаційної інстанцій, різняться за своїм змістом і кожен із них не є витягом, а є повним текстом.

Тому обґрунтованими є висновки суду апеляційної інстанції про те, що представник ОСОБА_1 – адвокат не надав доказів на підтвердження того, що заявник ОСОБА_1 уповноважила його на збирання конфіденційної інформації стосовно себе як представника на підставі укладеного між ними договору про надання правової допомоги.

Постановою Верховного Суду від 11 листопада 2020 року постанову Апеляційного суду Львівської області від 02 квітня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 листопада 2020 року у справі № 442/4791/17 (провадження № 61-37882св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93666639>

Моральна шкода, завдана порушенням немайнових прав особи через розголошення інформації про стан її здоров'я, підлягає відшкодуванню

20 червня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_4 про відшкодування моральної шкоди, завданої розголошенням лікарської таємниці.

Суд встановив, що ОСОБА_3 перебував на стаціонарному лікуванні в офтальмологічному відділенні районної лікарні, а згодом лікувався амбулаторно. В інтернет-ресурсі відповідачем ОСОБА_4 розміщено та прокоментовано матеріали спілкування у лікарні з медсестрою щодо стану здоров'я позивача.

Вважаючи, що такі дії відповідача грубо порушують конституційні права, визначені статтею 32 Конституції України, та права, гарантовані статтями 39-1, 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», позивач просив суд стягнути з відповідача завдану йому майнову та моральну шкоду.

Рішенням районного суду у задоволенні позову відмовлено.

Рішенням апеляційного суду рішення районного суду скасовано та ухвалено нове рішення про часткове задоволення позову про відшкодування моральної шкоди. Стягнуто з ОСОБА_4 на користь ОСОБА_3 у відшкодування моральної шкоди 5000,00 грн.

Вирішуючи спір, суд апеляційної інстанції виходив із того, що суд першої інстанції не взяв до уваги посилання позивача на те, що моральну шкоду йому завдано порушенням його немайнових прав, через розголошення інформації про його стан здоров'я.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду, зазначивши таке. Відповідно до частини першої статті 286 ЦК України фізична особа має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при її медичному обстеженні.

У статті 39-1 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» передбачено, що пацієнт має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при його медичному обстеженні.

Лікарська таємниця – це відомості про хворобу, медичне обстеження, огляд та їхні результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, які стали відомі медичному працівникові або іншій особі у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків.

Відповідно до статті 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків, коли медична таємниця може бути розголошена без згоди особи чи її законних представників.

За змістом статей 39-1, 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», статті 11 Закону України «Про інформацію» відомості про стан здоров'я особи належить до конфіденційної інформації, яка має обмежений доступ.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції про відмову в позові, апеляційний суд виходив із того, що моральна шкода, завдана ОСОБА_3, порушує її немайнові права, зокрема із розголошення інформації про стан здоров'я.

Постановою Верховного Суду від 20 червня 2018 року рішення Апеляційного суду Львівської області від 21 листопада 2016 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 червня 2018 року у справі № 460/1849/15 (провадження № 61-2559св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75099468>

Поширення недостовірної інформації у вигляді фактів про те, що в особи «алкогольна залежність», не може прирівнюватися до оціночних суджень, а містить твердження про наявність захворювання, а отже, є такою, що порушує право особи на повагу до її гідності та честі

24 березня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_3 про зобов'язання спростувати поширену недостовірну інформацію, зобов'язання припинити поширення недостовірної інформації.

Позовні вимоги обґрунтовано тим, що 23 серпня 2018 року на засіданні органів опіки та піклування ОСОБА_3 публічно висловлювалась у присутності всіх учасників засідання (членів комісії, адвокатів) про те, що вони є алкоголіками та неодноразово їздили на лікування до Болгарії.

Вважаючи таку інформацію недостовірною, позивачі звернулись до суду із зазначеним позовом.

Залишаючи рішення суду першої інстанції без змін, суд апеляційної інстанції виходив із того, що висловлювання ОСОБА_3 на адресу позивачів «алкоголіки» містить фактичні дані (інформацію) про те, що останні хворіють на алкоголізм. Ці висловлювання за своїми стилістичними ознаками не можуть вважатись оціночними судженнями, є повідомленням про факти, які можуть бути перевірені на предмет їх достовірності. Ні ОСОБА_3, ні її представник ОСОБА_4 у судовому засіданні не надали жодного належного та допустимого доказу на підтвердження

того, що у позивачів є проблеми з алкоголем та вони неодноразово їздили на лікування до Болгарії та те, що цю інформацію поширила на засіданні органу опіки та піклування її член ОСОБА_5.

Верховний Суд погодився з такими висновками судів з огляду на таке.

Вирішуючи питання про визнання поширеної інформації недостовірною, суди повинні визначати характер такої інформації та з'ясувати, чи є вона фактичним твердженням, чи оціночним судженням.

Суди першої та апеляційної інстанції дійшли правильних висновків про часткове задоволення позову та обґрунтовано виходили з того, що інформація, спростування якої вимагають позивачі, не є оціночними судженнями, яку відповідач розповсюджувала на засіданні органів опіки та піклування Приморської районної адміністрації Одеської міської ради та на своїй сторінці у соціальній мережі «Фейсбук».

Таким чином, відбулось поширення недостовірної інформації у вигляді фактів щодо позивачів про те, що у них «алкогольна залежність», суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку, що поширена ОСОБА_3 інформація порочить честь та гідність ОСОБА_1 та ОСОБА_2, оскільки поширена інформація не може прирівнюватися до оціночних суджень, а містить твердження про наявність у позивачів захворювання.

Отже, висловлювання відповідача на адресу позивачів містить фактичні дані (інформацію) про те, що вони хворіють на алкоголізм.

Верховний Суд погодився із висновками судів першої та апеляційної інстанцій, що зазначена інформація є негативною, оскільки стверджується про порушення позивачами принципів моралі, неетичної поведінки в особистому та суспільному житті, а отже, поширення такої інформації порушує право позивачів на повагу до їхньої гідності та честі.

Постановою Верховного Суду від 24 березня 2020 року рішення Приморського районного суду м. Одеси від 22 січня 2019 року, додаткове рішення Приморського районного суду м. Одеси від 28 січня 2019 та постанову Одеського апеляційного суду від 24 липня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 березня 2020 року у справі № 522/16047/18-ц (провадження № 61-17105св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88448963>

2. Надання медичних послуг

2.1. Організація та проведення медичних оглядів

Законодавство не зобов'язує працівника проходити медичний огляд тільки в тому медичному закладі, який визначений роботодавцем

21 серпня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного

провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ПАТ «Черкасиобленерго», КНП «Олександрівська ЦРЛ» про визнання незаконним та скасування наказу про відсторонення від роботи, стягнення середнього заробітку, відшкодування моральної шкоди, визнання дій неправомірними, визнання медичного висновку таким, що не втратив чинність.

Суд встановив, що відповідно до наказу ПАТ «Черкасиобленерго» позивач був прийнятий на посаду інспектора в енергозбутову службу Черкаського міського РЕМ ПАТ «Черкасиобленерго». Згодом був переведений на посаду начальника енергоінспекції цього ж підприємства.

Актом визначення категорій осіб, які підлягають попереднім (періодичним) медичним оглядам по Черкаському міському РЕМ ПАТ «Черкасиобленерго», від 14 грудня 2015 року посада позивача була включена до переліку посад, у разі зайняття якої особа підлягає обов'язковому медичному огляду.

21 вересня 2016 року позивач пройшов позачерговий медичний огляд та отримав медичний висновок про придатність до роботи, про що наступного дня повідомив заступника директора. У подальшому позивач дізнався, що зазначений медичний висновок про його придатність до роботи відкликано листом головного лікаря КНП «Олександрівська ЦРЛ» від 31 жовтня 2016 року.

Наказом директора Черкаського міського РЕМ ПАТ «Черкасиобленерго» від 26 грудня 2016 року позивача направлено на позачерговий медичний огляд у КНП «Перша Черкаська міська поліклініка», з яким позивач не погодився, про що письмово повідомив роботодавця. Цього ж дня позивача було відсторонено від роботи без збереження заробітної плати на підставі статті 46 КЗпП України у зв'язку з ухиленням від обов'язкового медичного огляду.

Позивач вважав наказ про відсторонення протиправним, а процедуру відкликання адміністрацією лікарні медичного висновку комісії лікарів незаконною.

Рішенням районного суду позов задоволено частково, мотивоване тим, що суду не надано доказів про те, що комісія лікарів КНП «Олександрівська ЦРЛ», яка видала медичну довідку від 21 вересня 2016 року, не мала повноважень на проведення медичного огляду працівника, тому такий медичний висновок мав бути обов'язково взятий до уваги роботодавцем.

Процедура «відкликання» головним лікарем наданого комісією лікарів цього ж закладу медичного висновку законодавством не передбачена, тому дії КНП «Олександрівська ЦРЛ» щодо відкликання медичного висновку від 21 вересня 2016 року є незаконними, а отже, медичний висновок, що виданий раніше, є чинним.

Медичний висновок про придатність позивача до роботи на посаді начальника енергоінспекції Черкаського міського РЕМ ПАТ «Черкасиобленерго» від 21 вересня 2016 року був чинним до 21 вересня 2017 року, тому наказ від 26 грудня 2016 року про відсторонення його від роботи без збереження заробітної плати є незаконним та підлягає скасуванню.

Рішенням апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано та ухвалено нове рішення про відмову в задоволенні позову.

Рішення апеляційного суду мотивоване тим, що законодавство не обмежує роботодавця кількістю направлень для працівника на позачерговий медичний огляд з його ініціативи, якщо є підстави вважати, що стан здоров'я працівника перешкоджає виконанню ним трудових обов'язків. Працівник має проходити періодичний чи позачерговий медичні огляди виключно в медичному закладі, направлення в який йому видано роботодавцем.

Верховний Суд скасував рішення апеляційного суду та залишив у силі рішення місцевого суду з огляду на таке.

У частині першій статті 26 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» визначено, що обов'язкові медичні огляди організуються і здійснюються у встановленому законодавством порядку.

Процедура проведення періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, визначена Порядком № 246.

Вказаним Порядком, зокрема пунктом 2.5, закріплено обов'язок роботодавця за рахунок власних коштів забезпечувати організацію проведення медичних оглядів. Водночас Порядком не встановлено обов'язку працівника проходити медичний огляд саме у визначених роботодавцем закладах охорони здоров'я.

Норми статті 46 КЗпП України та статті 17 Закону України «Про охорону праці» надають право роботодавцеві відсторонювати працівників від роботи у разі відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів та не застосовують безумовно у разі проходження медичного огляду у медичному закладі, який не визначений роботодавцем.

Отже, проходження працівником відповідно до вимог пункту 2.8 Порядку № 246 медичного огляду, але в іншій медичній установі, не свідчить про те, що медичний огляд не пройдено, а тому відсутні підстави для відсторонення його у зв'язку з цим від роботи.

Враховуючи зазначене, суд першої інстанції дійшов правильного висновку, що медичний висновок про придатність ОСОБА_1 до роботи на посаді начальника енергоінспекції Черкаського міського РЕМ ПАТ «Черкасиобленерго» від 21 вересня 2016 року був чинним до 21 вересня 2017 року, тому наказ від 26 грудня 2016 року про відсторонення ОСОБА_1 від роботи без збереження заробітної плати є незаконним та підлягає скасуванню.

Постановою Верховного Суду від 21 серпня 2019 року рішення Апеляційного суду Черкаської області від 17 серпня 2017 року скасовано та залишено в силі рішення Соснівського районного суду міста Черкаси від 05 липня 2017 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 серпня 2019 року у справі № 712/3841/17 (провадження № 61-24905св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84005754>

Роботодавець зобов'язаний за свої кошти організувати проведення попереднього (при прийнятті на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медоглядів певних категорій працівників. Відсутність посади працівника у Переліку професій, для яких проходження медичного огляду є обов'язковим, не зобов'язує роботодавця здійснити оплату таких послуг

06 лютого 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Комплекс Агромарс», третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору – Державна служба України з питань праці, про стягнення з роботодавця персональної частки заробітної плати, витраченої на обов'язковий особистий медичний огляд, встановлений законодавством України.

Звертаючись до суду із позовом, позивач зазначав, що у 2014 році роботодавець змусив його пройти медичний огляд за власні кошти, а сам відмовився оплатити кошти, витрачені ним на проходження медичного огляду.

Рішенням районного суду позов задоволено частково, і мотивоване тим, що оскільки позивач на момент працевлаштування проходив медичний огляд, на який його направив роботодавець, і оформив відповідну карту, є підстави вважати, що посада позивача віднесена до переліку робіт, де необхідно проходити медичний огляд при прийнятті на роботу. У зв'язку з тим, що відповідно до статті 169 КЗпП України саме власник або уповноважений ним орган зобов'язаний за свої кошти організувати проведення попереднього медичного огляду працівників, то відповідач неправомірно відмовив позивачу у відшкодуванні частки його заробітної плати, витраченої на медичний огляд під час трудових відносин.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано та постановлено нове рішення, позов залишено без задоволення.

Верховний Суд залишив без змін постанову апеляційного суду з огляду на таке.

Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій затверджено наказом МОЗ від 21 травня 2007 року № 246 (далі – Порядок) та розроблено на виконання статті 17 Закону України «Про охорону праці».

Відповідно до підпункту 1.1 зазначеного Порядку визначено процедуру проведення попереднього (під час прийняття на роботу) та періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, щорічному обов'язковому медичному огляді осіб віком до 21 року.

Згідно з підпунктом 1.3 Порядку обов'язкові попередній (під час прийняття на роботу) і періодичні (протягом трудової діяльності) медичні огляди проводяться для працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, та щорічно для осіб віком до 21 року.

Наказом Міністерства охорони здоров'я від 23 вересня 1994 року № 263/121, затверджено Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі. Посаду технолога не включено до зазначеного Переліку.

Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції про те, що на час проходження медичного огляду позивач не перебував у трудових відносинах з відповідачем, заробітна плата йому не нараховувалась, а тому сплачені ним кошти за проходження медичного огляду не були персональною часткою його заробітної плати.

Таким чином, доводи касаційної скарги про те, що власник або уповноважений ним орган зобов'язаний за свої кошти організувати проведення попереднього (при прийнятті на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, є безпідставними, оскільки посада технолога, на яку приймали позивача, не входить до Переліку шкідливих та небезпечних факторів виробничого середовища і трудового процесу, при роботі з якими обов'язковим є попередній (періодичний) медичний огляд працівників, Переліку робіт, для виконання яких є обов'язковим попередній (періодичний) медичний огляд працівників, та Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі, а також позивач не потребував щорічного обов'язкового медичного огляду за віком відповідно до статті 169 КЗпП України (до 21 року), унаслідок чого у відповідача був відсутній обов'язок оплачувати йому такий огляд при прийнятті на роботу.

Постановою Верховного Суду від 06 лютого 2020 року постанову Київського апеляційного суду від 13 травня 2019 року та додаткову постанову від 16 травня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 лютого 2020 року у справі № 754/3152/18-ц (провадження № 61-11296св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87453155>

Медичний огляд військовослужбовців, що проводиться з метою виявлення ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, належить до медичної допомоги та здійснюється на безоплатній основі

11 квітня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_3 до департаменту охорони здоров'я Донецької обласної державної адміністрації про скасування наказу про накладення дисциплінарного стягнення.

Суд встановив, що до ОСОБА_3, головного лікаря КЛПУ «Міський наркологічний диспансер м. Слов'янська», на підставі наказу ДОЗ Донецької ОДА застосовано дисциплінарне стягнення у вигляді догани.

Підставою притягнення позивача до дисциплінарної відповідальності стало звернення військового коменданта м. Слов'янська щодо незаконного вимагання коштів за проведення медичного огляду на знаходження у патологічному стані

військовослужбовців Збройних Сил України та видача ОСОБА_3 розпорядження про стягнення плати за проведення медичного огляду.

Рішенням міськрайонного суду у задоволенні позову відмовлено.

Ухвалою апеляційного рішення суду першої інстанції залишено без змін, і мотивовано тим, що медичний огляд для виявлення ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння є діагностикою особи на предмет перебування у стані такого сп'яніння, тому послуги входять до медичної допомоги, а отже, мають бути безоплатними. ОСОБА_3, встановлюючи плату за медичний огляд і діагностику, вийшов за межі своїх повноважень головного лікаря та вчинив дисциплінарний проступок, за що його правомірно притягнуто до дисциплінарної відповідальності та оголошено догану.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до частини четвертої статті 3 Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я» медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 29 травня 2002 року у справі № 10рп/2002 положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» треба розуміти так, що у державних та комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається всім громадянам незалежно від її обсягу та без попереднього, поточного або наступного їх розрахунку за надання такої допомоги.

Переліком платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1138, платними можуть бути послуги з проведення мікробіологічних, паразитологічних, молекулярно-генетичних, хімічних, токсикологічних та фізичних досліджень, що не належать до медичної допомоги населенню, та оформлення їх результатів.

Зазначений Перелік не передбачає платне проведення медичного огляду громадян України, зокрема військовослужбовців Збройних Сил України, на стан алкогольного або наркотичного чи іншого сп'яніння, а проведення токсикологічних та фізичних досліджень не належить до медичного огляду громадян України на стан алкогольного або наркотичного чи іншого сп'яніння.

Суди першої та апеляційної інстанцій, вказуючи про безоплатність зазначеної медичної послуги, правильно виходили з того, що медичний огляд для виявлення ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння належить до медичної допомоги (частина четверта статті 3 Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я»).

За таких обставин суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованих висновків про те, що КЛПУ «Міський наркологічний диспансер м. Слов'янська»

зобов'язана здійснювати медичний огляд військовослужбовців Збройних Сил України на безоплатній основі.

Постановою Верховного Суду від 11 квітня 2018 року рішення Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 24 квітня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Донецької області від 14 червня 2017 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 квітня 2018 року у справі № 243/960/17-ц (провадження № 61-14618св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73469456>

Відмова від проходження медичного огляду не є підставою для відсторонення працівника від роботи у разі невиконання роботодавцем обов'язку щодо організації проведення такого огляду

03 липня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «ДТЕК Свердловантрацит» про визнання незаконною бездіяльність керівництва щодо неналежної організації умов проходження щорічного медичного огляду, визнання незаконним наказу про відсторонення від роботи, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, відшкодування моральної шкоди.

Суд встановив, що наказом від 28 жовтня 1997 року ОСОБА_1 був прийнятий на роботу ВП «Шахта «Червоний Партизан», з 2013 року переведений до ВП «Шахтоуправління Червонопартизанське» ТОВ «ДТЕК Свердловантрацит».

04 жовтня 2016 року керівництвом відокремленого підрозділу «Шахтоуправління Червонопартизанське» ТОВ «ДТЕК Свердловантрацит» виданий наказ про проведення обов'язкового щорічного медичного огляду працівниками шахти, однак відповідач не організував проходження своїми працівниками медичного огляду, не сплативши кошти за це.

Оскільки особистих коштів у ОСОБА_1 не було, він був позбавлений можливості пройти медичний огляд за власний рахунок.

30 січня 2017 року відповідачем виданий наказ про відсторонення працівників, у тому числі і позивача, від роботи як особи, яка ухилялася від проходження обов'язкового щорічного медичного огляду.

Рішенням міського суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено частково.

Задовольняючи частково позовні вимоги про визнання незаконним та скасування наказу про відсторонення від роботи, суд першої інстанції, з висновком якого погодився і апеляційний суд, виходив із того, що не можна вважати законним відсторонення працівника від роботи у разі, якщо роботодавець не вжив організаційних заходів для проходження медичного огляду працівниками.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

У статті 159 КЗпП України передбачено, що працівник зобов'язаний проходити у встановленому порядку попередні та періодичні медичні огляди.

Процедура проведення попереднього та періодичного медичних оглядів визначена наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій» від 21 травня 2007 року № 246 (далі – Порядок).

Відповідно до пункту 2.4 Порядку для проведення попереднього (періодичних) медичного огляду працівників роботодавець повинен укласти або вчасно поновити договір з закладом охорони здоров'я та надати йому список працівників, які підлягають попередньому (періодичному) медичному огляду.

Роботодавець за рахунок власних коштів забезпечує організацію проведення медичних оглядів, витрати на поглиблене медичне обстеження працівника з підозрою на професійні та виробничо зумовлені захворювання та їх медичну реабілітацію, диспансеризацію працівників груп ризику розвитку професійних захворювань (пункт 2.5 Порядку).

Установивши, що роботодавець не здійснив оплату витрат на проведення медичного огляду, зокрема ОСОБА_1, тобто не виконав свій обов'язок щодо організації проведення такого огляду, суди першої та апеляційної інстанцій зробили правильні висновки, що відсторонення позивача від роботи здійснене з порушенням законодавства, а тому відповідний наказ є незаконним і підлягає скасуванню.

Постановою Верховного Суду від 03 липня 2020 року рішення Северодонецького міського суду Луганської області від 26 квітня 2018 року та постанову Луганського апеляційного суду від 11 березня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 липня 2020 року у справі № 428/2053/17 (провадження № 61-7217 св 19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90280126>

Виходячи із презумпції психічного здоров'я, лише за наявності належних і достовірних доказів, що підтверджують надання особою усвідомленої згоди на проведення психіатричного огляду лікарем-психіатром або подання родичами чи медичними представниками заяви про необхідність психіатричного огляду за обставин, передбачених статтею 11 Закону України «Про психіатричну допомогу», свідчать про законність втручання у право особи на приватне життя.

21 липня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до державної установи «Інститут серця Міністерства охорони здоров'я України» (далі – ДУ «Інститут серця МОЗ України»), комунального некомерційного підприємства «Київська міська психоневрологічна лікарня № 2» (далі – КНП «Київська міська психоневрологічна лікарня № 2») про визнання дій незаконними, зобов'язання вчинити дії та відшкодування моральної шкоди.

Суди встановили, що позивач знаходилась на стаціонарному лікуванні у ДУ «Інститут серця МОЗ України». Після оголошення лікарями результатів медичних досліджень, почала поводити себе агресивно, стверджувала, що всі обстеження, які їй проведені, належить іншим особам, наполягала на оперативному лікуванні. Отримавши відмову лікаря, виявляла нові симптоми та скаржилася на стан здоров'я і наполягала на негайному лікуванні. Занепокоєний поведінкою ОСОБА_1, медичний персонал прийняв рішення звернутися для консультацій до лікаря-невропатолога та медичного психолога. На виконання рекомендацій вказаних лікарів ОСОБА_1 була оглянута лікарем-психіатром КНП «Київська міська психоневрологічна лікарня № 2», який встановив діагноз - розлад особистості за емоційно-нестійким типом (можливо параноїдальним).

Позивач вважала дії медичних працівників та лікаря-психіатра щодо проведення їй психіатричного огляду і встановлення діагнозу незаконними, оскільки не було її згоди та вважала, що такі дії призвели до втручання у її приватне життя в аспекті моральної та психологічної недоторканості.

Рішенням районного суду позов залишено без задоволення. Постановою апеляційного суду рішення районного суду залишено без змін.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду, передав справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, зазначивши таке.

У відповідності до частин третьої, шостої статті 284 Цивільного кодексу України надання медичної допомоги фізичній особі, яка досягла чотирнадцяти років, провадиться за її згодою.

У пункті 82 рішення у справі «Федоров та Федорова проти України» від 01 липня 2011 року (заява N 39229/03) Європейський суд з прав людини, зокрема, зазначив, що огляд заявника психіатром лікарні і визначення діагнозу щодо психічного розладу було втручанням у його приватне життя.

Згідно зі статтею 11 Закону України «Про психіатричну допомогу» (у редакції, чинній на момент огляду позивачки лікарем-психіатром) психіатричний огляд проводиться з метою з'ясування: наявності чи відсутності в особі психічного розладу, потреби в наданні їй психіатричної допомоги, а також для вирішення питання про вид такої допомоги та порядок її надання.

Забороняється визначати стан психічного здоров'я особи та встановлювати діагноз психічних розладів без психічного огляду особи, крім випадків проведення судово-психіатричної експертизи посмертно (частина третя статті 7 Закону України «Про психіатричну допомогу»).

Заява про психіатричний огляд особи без її усвідомленої згоди або без згоди її законного представника повинна бути подана у письмовій формі та містити відомості, що обґрунтовують необхідність психіатричного огляду і вказують на відмову особи чи її законного представника від звернення до лікаря-психіатра.

Лікар-психіатр перед проведенням психіатричного огляду зобов'язаний відрекомендуватися особі, яка підлягає огляду, або її законному представнику як лікар-психіатр, назвати своє прізвище, місце роботи та викласти мету огляду.

Дані психіатричного огляду з висновком про стан психічного здоров'я особи, а також причини звернення до лікаря-психіатра та медичні рекомендації фіксуються у медичній документації.

Вирішуючи спір, суд апеляційної інстанції, погодившись з висновками суду першої інстанції про те, що на момент огляду позивачки лікарем-психіатром законодавством не була передбачена обов'язкова письмова згода на проведення психіатричного огляду, не надав належної оцінки критерію законності втручання у право особи на приватне життя й спростування презумпції психічного здоров'я, не врахував заперечення позивачки щодо надання усної згоди на проведення такого огляду, в результаті якого було встановлено відповідний діагноз, та відсутності в матеріалах справи належних та достатніх доказів на підтвердження надання такої згоди позивачкою або наявності заяви родичів чи медичних представників ДУ «Інститут серця МОЗ України», які б містили відомості, що обґрунтовують необхідність психіатричного огляду за обставин, передбачених статтею 11 Закону України «Про психіатричну допомогу», та дійшов передчасного висновку про залишення рішення суду першої інстанції без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 липня 2021 року у справі № 754/10803/19 (провадження № 61-10153св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98548256>

2.2. Організація та проведення профілактичних щеплень (вакцинації)

Відсутність обов'язкових щеплень у новонародженій дитини, зумовлене бездіяльністю МОЗ України, порушує конституційне право особи на безоплатну медичну допомогу та є підставою для відшкодування матеріальної та моральної шкоди

14 лютого 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_4 до Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ України), Департаменту охорони здоров'я Дніпропетровської обласної державної адміністрації (далі – Департамент охорони здоров'я Дніпропетровської ОДА), Державного закладу «Дорожня клінічна лікарня станції Дніпропетровськ» Державного підприємства «Придніпровська залізниця» (далі – ДЗ «ДКЛС Дніпропетровськ») про відшкодування шкоди.

Суд встановив, що в ОСОБА_4 народилась донька ОСОБА_8, батьками якої є він та ОСОБА_9. При виписці з пологового будинку в обмінній картці лікарі зазначили, що щеплення дитині не зроблено у зв'язку з відсутністю вакцини. Під час первинного лікарського патронажу новонародженої вдома лікар також констатував факт відсутності щеплень БЦЖ та щеплень проти вірусного гепатиту В.

Задовольняючи частково позов, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, застосувавши положення статей 23, 1166, 1167

Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), статей 7, 8, 18 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», статті 27 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення України», виходив із того, що у зв'язку з відсутністю в лікарні препаратів для щеплення БЦЖ та щеплення проти вірусного гепатиту В позивач змушений був докласти зусиль та придбати їх за власний рахунок, тому на його користь підлягає стягненню їхня вартість. Крім того, суди дійшли висновку про те, що внаслідок відмови лікарів зробити щеплення новонародженій дитині ОСОБА_4 зазнав моральної шкоди, розмір якої апеляційний суд визначив з урахуванням принципів розумності, справедливості.

Верховний Суд з позицією судів першої та апеляційної інстанцій погодився з огляду на таке.

Відповідно до статті 27 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення України» профілактичні щеплення з метою запобігання захворюванням на туберкульоз, поліомієліт, дифтерію, кашлюк, правець та кір в Україні є обов'язковими.

Наказом МОЗ України «Про порядок проведення профілактичних щеплень в Україні та контроль якості й обігу медичних імунобіологічних препаратів» від 16 вересня 2011 року № 595 передбачено, що щепленню для профілактики туберкульозу підлягають усі новонароджені діти, що не мають до цього протипоказань. Вакцинація проводиться на 3-5-ту добу життя дитини (не раніше 48-ї години після народження) вакциною для профілактики туберкульозу.

Листом від 18 листопада 2014 року МОЗ України повідомило Департамент охорони здоров'я Дніпропетровської ОДА про відсутність закупівлі вакцини БЦЖ та неможливість її постачання та розподілення між лікарнями.

Крім того, відповідно до зошиту обліку приходу та витрат вакцини і сироватки з аптеки ДЗ «ДКЛС» у період із 24 січня 2014 року по 18 травня 2015 року в лікарні була відсутня вакцина для щеплень новонароджених дітей.

За встановлених у справі обставин суди дійшли обґрунтованих висновків про необхідність стягнення майнової та моральної шкоди, оскільки внаслідок бездіяльності МОЗ України були порушені конституційні права позивача та його новонародженої дитини на отримання безоплатної медичної допомоги, а саме відсутністю щеплень, які повинні проводитися відповідно до законодавства України безоплатно та у відповідні строки.

Постановою Верховного Суду від 14 лютого 2018 року рішення Кіровського районного суду міста Дніпропетровська від 13 липня 2016 року в незмінній апеляційним судом частині та рішення Апеляційного суду Дніпропетровської області від 27 жовтня 2016 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 лютого 2018 року у справі № 203/1487/16-ц (провадження № 61-5912св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72269404>

Проведення щеплення незареєстрованим препаратом та без згоди батьків є підставою для відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю дітей

22 травня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_19, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_20, ОСОБА_5, ОСОБА_21, ОСОБА_7, ОСОБА_22, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11, ОСОБА_12, ОСОБА_13, ОСОБА_24 до Міністерства охорони здоров'я України, Вінницької центральної районної клінічної лікарні, правонаступником якої є Комунальне некомерційне підприємство «Вінницька центральна районна клінічна лікарня» Вінницької районної ради (далі – Вінницька ЦРКЛ), Вінницької обласної клінічної дитячої інфекційної лікарні про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої ушкодженням здоров'я.

Суд встановив, що учням середньої школи, у тому числі дітям позивачів, яким не виповнилось 14 років, проведено туберкулінодіагностику (проба Манту). Напередодні проведення проби Манту батьків не попереджали, їх згоду на це не отримували, про можливі наслідки, ризики тощо не повідомляли.

Того ж дня, після проведення проби, до медичних сестер зі скаргами на головний біль, нудоту, біль у животі, загальну слабкість почали звертатись діти, які в подальшому були госпіталізовані.

Зважаючи на те, що позивачі не давали згоди на вакцинацію дітей та на те, що вакцинацію проведено не зареєстрованою в Україні вакциною і медичним персоналом, який у встановленому порядку не мав відповідних допусків до вакцинації, вважали, що їм та їх дітям було завдано моральної шкоди, яка полягала у душевних стражданнях та переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я неповнолітніх дітей.

Суди розглядали справу неодноразово.

Останнім рішенням апеляційного суду рішення районного суду про відмову в задоволенні позову скасовано, позов задоволено частково, і мотивоване тим, що при проведенні профілактичного щеплення дітей було порушено вимоги статті 43 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та статті 27 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення України», оскільки щеплення проведено без згоди законних представників неповнолітніх осіб, серією препарату, яка у встановленому законом порядку не була перевірена на відповідність показникам якості державним органом, на який покладено такий обов'язок, Державною службою лікарських засобів і виробів медичного призначення.

Проведення туберкулінодіагностики спричинило погіршення здоров'я дітей, що виявилось в ослабленні імунної системи, ураження нервової системи, розвитком аутоімунних реакцій, які призвели до розвитку відповідної клінічної симптоматики. При цьому Міністерством охорони здоров'я України будь-які повідомлення про невідповідність такого препарату показникам якості не здійснювалися.

Верховний Суд залишив без змін зазначену постанову апеляційного суду з огляду на таке.

Відповідно до статті 49 Конституції України кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Згідно з вимогами частини першої статті 6 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди.

Питання протитуберкульозних щеплень на момент проведення щеплень у квітні 2006 року регулювались Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб».

За змістом статті 1199 ЦК України у разі ушкодження здоров'я малолітньої особи або неповнолітньої особи фізична або юридична особа, яка завдала цієї шкоди, зобов'язана відшкодувати витрати на її лікування, протезування, постійний догляд, посилене харчування тощо.

Отже, до таких витрат, зокрема, можуть бути віднесені витрати на обстеження для з'ясування наслідків пошкодження здоров'я та транспортні витрати, оскільки вони проведені позивачами з метою реалізації гарантованого статтею 49 Конституції України право на охорону здоров'я неповнолітніх дітей.

Ураховуючи викладене, апеляційний суд дійшов правильного висновку про те, що через бездіяльність державного органу, що входить до структури Міністерства охорони здоров'я України – Держлікслужби, до Вінницької ЦРКЛ був поставлений препарат, серія якого не пройшла державний контроль якості, який було використано медпрацівниками при проведенні проби Манту 11 квітня 2006 року дітям Мізяківсько-Хутірської середньої школи Вінницького району Вінницької області. Через бездіяльність Міністерства охорони здоров'я України заподіяно шкоду здоров'ю одній із найбільш уразливих груп населення – неповнолітнім дітям, які з раннього віку до цього часу змушені боротися з негативними наслідками для свого здоров'я, зазнали фізичних страждань і душевних переживань.

Визначаючи розмір відшкодування моральної шкоди, апеляційний суд правильно виходив із засад розумності і справедливості, з урахуванням обставин справи та наслідків, що настали для позивачів.

Постановою Верховного Суду від 22 травня 2019 року постанову Вінницького апеляційного суду від 12 лютого 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 травня 2019 року у справі № 128/2994/15-ц (провадження № 61-5204св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82419652>

[Відмова у прийнятті дитини до дошкільного навчального закладу без щеплень відповідає вимогам закону](#)

08 лютого 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у попередньому судовому засіданні

в порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1, яка діє в інтересах ОСОБА_2, до Люботинського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 2, Люботинської міської ради Харківської області (далі – ДНЗ) про визнання незаконними дій.

Суд встановив, що батьками особи ОСОБА_2 є ОСОБА_1 та ОСОБА_9, що підтверджується свідоцтвом про народження.

ОСОБА_1, яка діє в інтересах ОСОБА_2, зверталася до дошкільного навчального закладу (ясла-садок) щодо зарахування своєї дитини до ДНЗ, але їй було відмовлено з причин відсутності інформації про наявність щеплень.

Вважаючи такі дії незаконними, позивач звернулася до суду з відповідним позовом.

Рішенням міського суду позов задоволено частково.

Постановою апеляційного суду рішення міського суду скасовано та прийнято нову постанову про відмову в задоволенні позову.

Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що вимога про обов'язкову вакцинацію населення проти особливо небезпечних хвороб з огляду на потребу охорони громадського здоров'я, а також здоров'я зацікавлених осіб, є виправданою.

Верховний Суд погодився із таким висновком апеляційного суду, зазначивши таке.

З аналізу статей 12, 15 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» вбачається, що рішення про проведення щеплень дітям у віці до п'ятнадцяти років приймають їх батьки або інші законні представники. Закон дає право батькам відмовитися від проведення обов'язкових щеплень дитині.

Відповідно до положень статті 3 Конвенції про права дитини у всіх питаннях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращим інтересам дитини.

При цьому частиною другою статті 28 Закону України «Про дошкільну освіту» дитина має гарантоване державою право на безоплатну дошкільну освіту в державних і комунальних закладах дошкільної освіти.

Батьки мають право обирати одну із визначених форм здобуття їх дитиною дошкільної освіти, але держава, з метою дотримання прав дитини на дошкільну освіту та забезпечення безпеки та здоров'я всіх дітей, встановлює певні правила для реалізації такого права.

Зважаючи на це, завданням держави є забезпечення дотримання оптимального балансу між реалізацією права дитини на дошкільну освіту та інтересами інших дітей.

Індивідуальне право (інтерес) відмовитися від щеплення матір'ю дитини при збереженні обсягу прав дитини на здобуття освіти, у тому числі в дошкільних закладах освіти, протиставляється загальному праву (інтересу) суспільства, інших батьків та їх дітей, які провели у встановленому державою порядку щеплення, зокрема перед направленням дітей до навчального закладу для здобуття освіти. Внаслідок встановлення такого балансу досягається мета – загальне благо у формі права на безпеку та охорону здоров'я, що гарантовано статтями 3, 27, 49 Конституції України.

Верховний Суд вказав, що відсутність у дитини щеплення (не було згоди матері на вакцинацію) є правомірною підставою для відмови відповідача у прийнятті дитини до дошкільного навчального закладу без висновку ЛКК (при відсутності у дитини щеплень) про можливість відвідування навчального закладу.

Постановою Верховного Суду від 08 лютого 2021 року постанову Харківського апеляційного суду від 27 лютого 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 лютого 2021 року у справі № 630/554/19 (провадження № 61-6307св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94737849>

Аналогічний правовий висновок викладено в постанові Верховного Суду від 17 квітня 2019 року у справі № 682/1692/17 (провадження № 61-8263св18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81652333>

Держава, встановлюючи заборону відвідування навчального закладу загальної середньої освіти дитиною, яка не має профілактичних щеплень, реалізує свій обов'язок щодо забезпечення безпеки життя і здоров'я всіх учасників освітнього процесу, зокрема і самої нещепленої дитини. Право такої дитини на здобуття освіти не порушено, оскільки для неї встановлено альтернативні способи отримання освіти та продовження навчання

10 березня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Запорізького Академічного ліцею Запорізької міської ради Запорізької області (далі – Запорізький Академічний ліцей) про визнання недійсним та скасування наказів про відсторонення від занять учнів, які не щеплені за віком.

Суд встановив, що мати неповнолітньої ОСОБА_2 відмовилась від щеплень та не зверталась до лікарсько-консультативної комісії для отримання висновку, згідно з яким дитина, яка не має щеплень, може відвідувати навчальний заклад.

Згідно з наказом відповідача ОСОБА_2 тимчасово (на період проходження вакцинації або ЛКК) заборонено відвідування навчального закладу у період з 03 вересня 2019 року до 10 вересня 2019 року.

Відповідно до наказу відповідача від 10 вересня 2019 року ОСОБА_2 відсторонено від відвідування очної (денної) форми здобуття освіти з 11 вересня 2019 року до надання довідки про проведення щеплення або висновку ЛКК.

Підставою звернення ОСОБА_1 до суду з позовом було визнання вказаних наказів відповідача незаконними, оскільки законодавством не визначений механізм відсторонення учня від освітнього процесу у разі непроходження вакцинації.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позовних вимог відмовлено.

Колегія суддів погодилася з висновком судів першої та апеляційної інстанцій про те, що керівник навчального закладу, на якого покладено обов'язок забезпечення

безпеки усіх учасників освітнього процесу, з урахуванням вимог статті 15 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», правомірно прийняв рішення про тимчасове відсторонення ОСОБА_2, яка не має профілактичних щеплень, від занять.

З огляду на це безпідставними є доводи касаційної скарги ОСОБА_1, що керівник навчального закладу не мав повноважень відстороняти дитину від занять.

Установивши відсутність у діях відповідача порушення права ОСОБА_2 на освіту, передбаченого приписами статті 53 Конституції України, статті 3 Закону України «Про освіту», оскільки тимчасово відсторонюючи дитину від занять у навчальному закладі, відповідач діяв у межах чинного законодавства України, при цьому, враховуючи те, що позивачу роз'яснено право обрати альтернативну форму отримання загальної середньої освіти, що передбачено статтею 9 Закону України «Про освіту», яке реалізоване позивачем шляхом переведення дитини на екстернатну форму навчання, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку про відмову у задоволенні позовних вимог про визнання недійсним та скасування наказів про відсторонення від занять учнів, які не щеплені за віком.

Постановою Верховного Суду від 10 березня 2021 року рішення Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 09 червня 2020 року та постанову Запорізького апеляційного суду від 20 жовтня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 березня 2021 року у справі № 331/5291/19 (провадження № 61-17335св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95642825>

3. Надання окремих видів медичної допомоги

3.1. Примусова госпіталізація до психіатричного закладу

Особа, яка страждає на психічне захворювання, внаслідок чого вона вчиняє та виявляє реальні наміри вчинити дії, які містять ознаки небезпеки щодо неї, так і оточуючих, підлягає госпіталізації до психіатричного закладу в примусовому порядку

12 лютого 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом комунального закладу Сумської обласної ради «Обласний наркологічний диспансер» (далі – КЗ СОР «Обласний наркологічний диспансер»), правонаступником якого є Комунальне некомерційне підприємство Сумської обласної ради «Обласний клінічний медичний центр соціально небезпечних захворювань» (далі – КНП СОР «Обласний клінічний медичний центр соціально небезпечних захворювань»), до ОСОБА_1 про надання стаціонарної психіатричної допомоги у примусовому порядку.

Суд встановив, що відповідно до висновку комісії лікарів-психіатрів лікувального закладу ОСОБА_1 страждає на тяжкий психічний розлад: шизофренія, параноїдна форма, безперервний тип перебігу.

У зв'язку з загостренням тяжкого психічного захворювання лікувальний заклад звернувся до суду з позовом про необхідність госпіталізації ОСОБА_1 до психіатричного стаціонару в примусовому порядку.

Суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов висновку про наявність, станом на день звернення із заявою, правових підстав для госпіталізації у примусовому порядку ОСОБА_1 до психіатричного закладу без її згоди, оскільки остання страждає на психічні розлади, внаслідок чого вчиняє дії, що становлять явну небезпеку для неї особисто та оточуючих.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про психіатричну допомогу» особа, яка страждає на психічний розлад, може бути госпіталізована до закладу з надання психіатричної допомоги без її усвідомленої письмової згоди або без письмової згоди її законного представника, якщо її обстеження або лікування можливі лише в стаціонарних умовах, та при встановленні в особи тяжкого психічного розладу, внаслідок чого вона: вчиняє чи виявляє реальні наміри вчинити дії, що являють собою безпосередню небезпеку для неї чи оточуючих, або неспроможна самостійно задовольняти свої основні життєві потреби на рівні, який забезпечує її життєдіяльність.

Суди установили, що станом на день звернення КЗ СОР «Обласний наркологічний диспансер» із відповідною заявою про госпіталізацію до психіатричного закладу в примусовому порядку ОСОБА_1 були наявні підстави для такої госпіталізації, які установлені комісією лікарів-психіатрів, госпіталізація особи до психіатричного закладу відповідає положенням Закону України «Про психіатричну допомогу» та вимогам процесуального законодавства та є необхідною, у зв'язку із тим, що ОСОБА_1 виявляє реальні наміри вчинити та вчиняє дії, що становлять небезпеку для неї та оточуючих, а її обстеження та лікування можливі лише в умовах психіатричного стаціонару, що підтверджено належними та допустимими доказами та не спростовано сторонами. Поєднання хвороби з погрозами сестрі та матері є підставою висувати, що суди першої та апеляційної інстанцій зробили правильні висновки щодо можливості і необхідності госпіталізації до психіатричного закладу у примусовому порядку ОСОБА_1.

Отже, суди повно та всебічно з'ясували обставини справи, правильно застосували положення Закону України «Про психіатричну допомогу», Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року, дійшли обґрунтованих висновків про те, що лікування ОСОБА_1 можливе лише в умовах психіатричного стаціонару.

Постановою Верховного Суду від 12 лютого 2020 року рішення Ковпаківського районного суду м. Суми від 19 серпня 2019 року та постанову Сумського апеляційного суду від 09 жовтня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 лютого 2020 року справа № 592/12704/19 (провадження № 61-20274св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87602623>

Аналогічний правовий висновок викладено в постановах Верховного Суду:

1) від 13 червня 2018 року у справі № 206/5657/17 (провадження № 61-168 св 18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74895453>;

2) від 11 вересня 2019 року у справі № 212/9065/15-ц (провадження № 61-9054св19) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84343899>;

3) від 18 березня 2020 року у справі № 447/731/16-ц (провадження № 61-16953св19) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88401525>

Наявність тільки висновку лікарів-психіатрів про ознаки психічного розладу у пацієнта, за відсутності інших медичних даних, що є належними і допустимими доказами про відповідний стан здоров'я, є недостатнім для ухвалення рішення про примусову госпіталізацію до психіатричного закладу без усвідомленої згоди на це особи

03 лютого 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом лікаря-психіатра поліклінічного відділення відокремленого підрозділу «Куп`янська центральна міська лікарня» Комунального некомерційного підприємства «Куп`янське територіальне медичне об'єднання» Куп`янської міської ради Харківської області (далі – Куп`янська центральна міська лікарня) ОСОБА_3 до ОСОБА_1 про надання психіатричної допомоги у примусовому порядку.

Суд встановив, що згідно з висновком лікарсько-консультативної комісії (далі – ЛКК) від 25 серпня 2020 року ОСОБА_1 виявляє ознаки розладу психіки і поведінки у вигляді гострого психозу з маячними порушеннями і тяжкою депресією та соціальною небезпекою для оточуючих.

Підставою звернення ОСОБА_3 до суду було погіршення стану психічного здоров'я ОСОБА_1 та поведінка, яка становила небезпеку як для неї, так і оточуючих. Зважаючи на це, позивач просив надати ОСОБА_1 психіатричну допомогу у примусовому порядку.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, виходив із того, що позивач не надав достатніх доказів на підтвердження вчинення ОСОБА_1 внаслідок її психічного захворювання будь-яких дій, що являють собою безпосередню небезпеку для оточуючих, а також виявлення реальних намірів вчинити такі дії.

Верховний Суд погодився із такими висновками судів першої та апеляційної інстанцій, зазначивши таке.

Відповідно до частини першої статті 339 ЦПК України за умов, визначених Законом України «Про психіатричну допомогу», заява представника закладу з надання психіатричної допомоги про госпіталізацію особи до закладу з надання

психіатричної допомоги у примусовому порядку та заява про продовження такої госпіталізації подаються до суду за місцезнаходженням зазначеного закладу.

Згідно із частинами першою, другою статті 340 ЦПК України у заяві про проведення психіатричного огляду фізичної особи у примусовому порядку, про надання особі амбулаторної психіатричної допомоги у примусовому порядку та її продовження, про госпіталізацію до психіатричного закладу у примусовому порядку та продовження такої госпіталізації повинні бути зазначені підстави для надання психіатричної допомоги у примусовому порядку, встановлені законом.

До заяви про психіатричний огляд або надання амбулаторної психіатричної допомоги у примусовому порядку додається висновок лікаря-психіатра, а про продовження примусової амбулаторної психіатричної допомоги, про примусову госпіталізацію, її продовження – висновок комісії лікарів-психіатрів та інші відповідні матеріали.

Суди надали належну оцінку поданим доказам: заяві двоюрідної сестри ОСОБА_1, заявам сусідів, заяві уповноваженого квартального комітету, поясненням лікаря-психотерапевта, доповідній записці завідувача амбулаторії загальної практики сімейної медицини, висновку ЛКК, та мотивовано зазначили про те, що ці докази є недостатніми для беззаперечного висновку про те, що ОСОБА_1 реально страждає психічним захворюванням, і ступінь цього захворювання виправдовує застосування примусового тримання особи у психіатричній лікарні.

Ухвалюючи рішення про відмову у задоволенні заяви лікаря-психіатра Куп`янської центральної міської лікарні ОСОБА_3, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, враховуючи вказані норми матеріального права, оцінивши у сукупності надані заявником докази, дійшов обґрунтованого висновку про відсутність підстав для задоволення заяви.

Отже, суди дійшли правомірного висновку про відмову у задоволенні заяви лікаря-психіатра Куп`янської центральної міської лікарні ОСОБА_3 про надання психіатричної допомоги ОСОБА_1 у примусовому порядку у зв'язку з її необґрунтованістю.

Постановою Верховного Суду від 03 лютого 2021 року рішення Куп`янського міськрайонного суду Харківської області від 10 вересня 2020 року та постанову Харківського апеляційного суду від 18 листопада 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 лютого 2021 року у справі № 628/2120/20 (провадження № 61-19024св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94666559>

Аналогічний правовий висновок викладено в постановках Верховного Суду:

- 1) від 26 червня 2018 року у справі № 727/10451/16-ц (провадження № 61-10484св18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75099424>;
- 2) від 07 листопада 2018 року у справі № 607/114/15-ц (провадження № 61-13497св18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78110381>

3.2. Репродуктивні технології

Необхідною умовою при застосуванні передбачених законодавством допоміжних репродуктивних технологій є заява пацієнта.

У разі використання окремих методик вказаних технологій закон вимагає дотримання додаткової підстави – іншої заяви пацієнта/пацієнтів

31 березня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про виключення відомостей про батька з актового запису.

Суди встановили, що між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 зареєстрований шлюб, у якому згодом народився син ОСОБА_3.

При реєстрації народження сина, на підставі вимог частини першої статті 122 СК України, ОСОБА_1 записано батьком дитини.

Згідно зі звітом щодо тесту на батьківство, який виконаний лабораторією «GENORAMA LLC», він не є біологічним батьком дитини.

З урахуванням зазначеного ОСОБА_1 просив виключити відомості про нього як батька з актового запису про народження, складеного міським відділом державної реєстрації актів цивільного стану.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції, установивши, що в зареєстрованому шлюбі між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, які здійснені за їхньою письмовою згодою, народився ОСОБА_3 та відповідач записаний батьком дитини, враховуючи інтереси дитини, дійшов висновку про те, що ОСОБА_1 не має права оспорювати батьківство, оскільки він надав згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Змінюючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд виходив із того, що суд першої інстанції помилково посилався на те, що згідно зі спільною заявою сторін від 02 квітня 2018 року ОСОБА_1, відповідно до частини першої статті 123 СК України, надавав письмову згоду на використання свого генетичного матеріалу на застосування допоміжних репродуктивних технологій на народження ОСОБА_3, оскільки згідно з висновком Івано-Франківського відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз підпис від імені «ОСОБА_1» у графі «Підпис» навпроти графі «Прізвище ініціали чоловіка» на заяві пацієнтів щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій від 02 квітня 2018 року виконаний не ОСОБА_1, а іншою особою.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

У справі, яка переглядається, обов'язки, які передбачені сімейним законодавством для батьків, повинні бути співвіднесені із правами пацієнта, які останній має під час застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Першою умовою правомірності надання медичної допомоги та проведення будь-якого медичного втручання є добровільна згода відповідної особи.

Вирішуючи спір, апеляційний суд не врахував, що відносини між пацієнтами (жінками, чоловіками) та закладами охорони здоров'я, які забезпечують застосування методик допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ), регулюються Порядком застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09 вересня 2013 року № 787 (далі – Порядок), який визначає механізм та умови застосування методик ДРТ.

Суди встановили, що 10 липня 2017 року сторони надали згоду на застосування ДРТ відповідно до заяви позивача і відповідача за формою, наведеною в додатку 2 Порядку.

Також у матеріалах справи міститься заява сторін від 02 квітня 2018 року щодо застосування ДРТ за формою згідно з додатком 2 Порядку, підпис у якій згідно з висновком почеркознавчої експертизи, виконаний не ОСОБА_1, а іншою особою.

У заяві пацієнта щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій, чітко зазначено, що для лікування може знадобитися не одна спроба до моменту настання вагітності. Таким чином, заява пацієнта щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій підписується один раз і поширюється на проведення необхідної кількості спроб за певним методом ДРТ, на який дала згоду фізична особа. На кожен таку спробу окрема заява не підписується. За таких обставин підписана сторонами 10 липня 2017 року заява щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій за формою, наведеною в додатку 2 Порядку, поширюється на проведення необхідної кількості спроб за певним методом ДРТ.

Разом із тим, суди встановили, що відповідно до звіту щодо тесту на батьківство від 24 січня 2019 року, виконаного лабораторією «GENORAMA LLC», відсутнє кровне споріднення між позивачем та сином ОСОБА_3. ОСОБА_1 (передбачуваний батько) виключається як біологічний батько дитини. Також ОСОБА_2 виключається як біологічна мати дитини (експертне заключення про біологічне материнство, виконане лабораторією «Medical Genomics Ltd»).

Із зазначеного вбачається, що під час лікування безпліддя були використані ДРТ, які передбачені розділом V Порядку «Донація гамет та ембріонів».

Так, згідно з пунктом 5.1 Порядку донація гамет та ембріонів – процедура, за якою донори за письмово оформленою добровільною згодою надають свої статеві клітини-гамети (сперму, ооцити) або ембріони для використання в інших осіб при лікуванні безпліддя.

У пункті 5.24 Порядку визначено, що використання донорських гамет та ембріонів здійснюється за заявою пацієнта/пацієнтів щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій із гаметами/ембріонами донорів за формою, наведеною в додатку 16 до цього Порядку, заявою пацієнтки/пацієнтів про використання донорських ооцитів, інформованою добровільною згодою на донорство ембріонів.

Отже, для використання ДРТ, які передбачені розділом V Порядку, обов'язковою умовою є складання заяви пацієнта/пацієнтів щодо застосування допоміжних

репродуктивних технологій із гаметами/ембріонами донорів усталеної форми, а саме за формою, наведеною в додатку 16 до цього Порядку.

Посилаючись на те, що відповідно до частини першої статті 123 СК України не має значення, чий генетичний матеріал використовується при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій – цього подружжя чи чужорідний, апеляційний суд на вказані положення Порядку уваги не звернув та не врахував, що заява пацієнта щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій, яку позивач підписав 10 липня 2017 року, міститься у розділі «Загальні положення» Порядку і стосується всіх ДРТ, а вибір конкретної ДРТ відображається у тексті цієї заяви, під чим підписується пацієнт.

Отже, для законності використання таких ДРТ, як донація гамет та донація ембріонів є додаткова підстава – заява пацієнта/пацієнтів щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій із гаметами/ембріонами донорів.

Постановою Верховного Суду від 31 березня 2021 року постанову Івано-Франківського апеляційного суду від 08 вересня 2020 року скасовано, справу направлено на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 березня 2021 року у справі № 344/1962/19 (провадження № 61-14662св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96071203>

Виникнення правовідносин щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій між подружжям чи особами, які не перебувають у шлюбі, не є підставою для спростування батьківства, оскільки питання надання згоди було погоджено особою, що записана батьком дитини

28 квітня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Приморський районний у місті Одесі відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції в Одеській області, про виключення відомостей як батька з актового запису про народження дитини.

Суд встановив, що ОСОБА_1 ніколи не перебував у шлюбі з ОСОБА_2. Він мав бажання лише допомогти їй завагітніти та народити дитину, а після народження дитини він погодився, на прохання ОСОБА_2, здійснити запис свого батьківства у свідоцтві про народження дитини, щоб відповідач не мала статусу одинокої матері.

Ураховуючи зазначене, ОСОБА_1 заперечував біологічне батьківство стосовно дитини ОСОБА_3 і просив суд виключити відомості як батька з актового запису про народження дитини.

Рішенням районного суду, яке залишено без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

При вирішенні справ про оспорювання батьківства суди повинні керуватися найкращими інтересами дитини, забезпечуючи баланс між інтересами дитини та сторін по справі.

Встановивши, що сторони не знаходились у зареєстрованому шлюбі, письмова згода-зобов'язання на процедуру штучного запліднення не вимагалась, а у разі незгоди з проведенням процедури ОСОБА_1 мав можливість взагалі не займатись вказаним питанням, або написати заяву-відмову, яка б свідчила про небажання ним здійснення штучного запліднення відповідачем з використанням його біологічного матеріалу, та зважаючи на те, що позивач усно та письмово не заперечував проти того, що він погодився на запис свого батьківства щодо дитини, тому дитині було присвоєно прізвище ОСОБА_3, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли правильних висновків, що оспорювання чоловіком батьківства є неможливим, оскільки вагітність відбулась з застосуванням допоміжних репродуктивних технологій за згодою сторін, незалежно від наступного розвитку відносин між ними, зокрема факту подання позову про стягнення аліментів.

Постановою Верховного Суду від 28 квітня 2020 року рішення Київського районного суду м. Одеси від 09 квітня 2019 року та постанову Одеського апеляційного суду від 27 листопада 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 квітня 2020 року у справі № 520/12514/18 (провадження №61-23343св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89006141>

Якщо в результаті програми «сурогатне материнство» вагітність так і не настала, наслідки договору про надання медичних послуг (сурогатне материнство) не можуть застосовуватись

23 жовтня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_3 про відшкодування шкоди, заподіяної невиконанням договору про виношування вагітності сурогатною матір'ю.

Суд встановив, що 27 липня 2016 року подружжя ОСОБА_1 і ОСОБА_2 (замовники) уклали із ОСОБА_3 (виконавець) договір про виношування вагітності сурогатною матір'ю, посвідчений приватним нотаріусом та зареєстрований у реєстрі.

28 вересня 2016 року ОСОБА_2, ОСОБА_1, ОСОБА_3 уклали з Приватним вищим навчальним закладом «Інститут загальної практики сімейної медицини» – медичний центр «Адоніс» договори про надання медичних послуг (сурогатне материнство).

02 листопада 2016 року позивачі надіслали на адресу ОСОБА_3 заяву-претензію, якою повідомили про розірвання договору в односторонньому порядку з підстав, визначених умовами договору.

Вказуючи на неодноразове порушення ОСОБА_3 договору про виношування вагітності сурогатною матір'ю, позивачі просили суд стягнути з відповідача на свою користь матеріальну і моральну шкоду.

Рішенням районного суду в задоволенні позову відмовлено, і мотивоване тим, що доказів порушення процедури лікування, а також недотримання рекомендацій лікаря ОСОБА_3 позивачі не довели.

Рішенням апеляційного суду рішення районного суду скасовано та ухвалено нове рішення, яким позов задоволено частково.

Колегія суддів не погодилася із зазначеним висновком апеляційного суду з таких підстав.

Відповідно до пункту 4.16 договору, підставою повернення коштів, сплачених при виконанні цього договору, та витрат на проведення програми «Сурогатне материнство» є вагітність виконавця, яка настала в результаті реалізації цієї програми.

Разом із цим встановлено, що вагітність у ОСОБА_3 за вказаною програмою так і не настала, що виключає можливість застосування наслідків, передбачених зазначеним пунктом договору.

Як на один із фактів порушення виконавцем умов договору позивачі посилалися на її від'їзд із м. Києва. Однак обов'язок виконавця на весь період дії цього договору постійно проживати на території м. Києва виникає лише з моменту підтвердження настання вагітності (пункт 3.4.12 договору), чого не сталося.

Також не є обґрунтованим посилення позивачів на порушення ОСОБА_3 вимог пункту 3.4.14 договору щодо своєчасного прибуття для огляду до лікаря медичного закладу (клініки), визначеного замовником, оскільки доказів наявності належно складеного графіку таких візитів та ознайомлення з ним відповідача суду не надано.

Не надали позивачі й доказів на підтвердження наявності будь-яких інших порушень ОСОБА_3 умов вказаного Договору.

За таких обставин апеляційний суд помилково скасував рішення суду першої інстанції, яке було ухвалено відповідно до норм матеріального і процесуального права.

Постановою Верховного Суду від 23 жовтня 2019 року рішення Апеляційного суду Вінницької області від 27 квітня 2017 року скасовано, рішення Чернівецького районного суду Вінницької області від 26 січня 2017 року в частині відмови у задоволенні вказаних позовних вимог залишено в силі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 жовтня 2019 року у справі № 150/628/16-ц (провадження № 61-12086св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85390164>

4. Виконання/неналежне виконання лікарем своїх обов'язків

Неналежне виконання лікарем функціональних обов'язків, зокрема обрання хибної методики лікування хворого, є підставою для застосування до нього дисциплінарного стягнення

14 січня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу

за позовом ОСОБА_4 до сектора охорони здоров'я Міжгірської районної державної адміністрації Закарпатської області про визнання незаконним та скасування наказу про накладення дисциплінарного стягнення.

Суд встановив, що позивач обіймав посаду лікаря терапевта (0,5 ставки) терапевтичного відділення Міжгірської районної лікарні та посаду лікаря-кардіолога (0,5 ставки) поліклінічного відділення цієї ж лікарні.

За неналежне виконання функціональних обов'язків позивача притягнуто до дисциплінарної відповідальності та оголошено догану.

Рішенням районного суду позов задоволено.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано. Ухвалюючи нове рішення про відмову в задоволенні позову, суд апеляційної інстанції зазначив, що при притягненні позивача до дисциплінарної відповідальності відповідач діяв відповідно до вимог трудового законодавства та обрав належний вид дисциплінарного стягнення.

Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Суди встановили, що протоколом патологоанатомічного дослідження зазначена причина смерті хворого ОСОБА_5 – гостра серцево-судинна недостатність. Гострий інфаркт міокарду. Атеросклеротичний кардіосклероз. Хронічна ішемічна хвороба серця.

Відповідно до протоколу засідання клініко-експертної комісії сектору охорони здоров'я Міжгірської районної державної адміністрації хворий ОСОБА_5, за направленням сімейного лікаря ОСОБА_6 та завідуючої приймальним відділенням ОСОБА_7 був госпіталізований до Міжгірської районної лікарні у терапевтичне відділення та призначено лікаря ОСОБА_4. Недооцінивши діагнозу сімейного лікаря, загального стану хворого, не повторивши в динаміці електрокардіографії, лікуючим лікарем зроблено акцент на захворюванні з боку легеневої системи, що зумовило недоліки у виборі тактики лікування хворого та призвело до його смерті.

Отже, ОСОБА_4 як лікуючий лікар ОСОБА_5 припустилась помилки у виборі методики лікування хворого, зосередивши увагу на захворюванні з боку легеневої системи, в той час як смерть настала від гострої серцево-судинної недостатності, гострого інфаркту міокарду, атеросклеротичного кардіосклерозу, хронічної ішемічної хвороби серця.

За таких обставин суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що ОСОБА_4 неналежно виконувала функціональні обов'язки, які полягали в обранні неправильної методики лікування хворого, тому відповідач правомірно застосував до неї дисциплінарне стягнення.

Постановою Верховного Суду від 14 січня 2019 року постанову Апеляційного суду Закарпатської області від 14 травня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 січня 2019 року у справі № 302/836/17 (провадження № 61-38276св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79217213>

Відсутність лікуючого лікаря у вихідний день не позбавляє обов'язку чергового лікаря скласти посмертний епікриз

14 серпня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Рівненської центральної міської лікарні, за участю третьої особи – головного лікаря Рівненської центральної міської лікарні, про визнання незаконним та скасування наказу про накладення дисциплінарного стягнення.

Суд встановив, що ОСОБА_1 працювала у міській лікарні на посаді лікаря-нейрохірурга для надання цілодобової медичної допомоги.

У зв'язку з відмовою провести оформлення медичної карти стаціонарного хворого (підготувати посмертний епікриз) при передачі зміни ОСОБА_1 було притягнуто до дисциплінарної відповідальності та оголошено догану.

Вважаючи, що наказ про застосування до неї дисциплінарного стягнення винесений із порушенням чинного законодавства, позивач просила визнати його незаконним та скасувати.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено, і мотивоване тим, що до компетенції чергового лікаря ОСОБА_1 не входило заповнення медичної карти (посмертного епікризу), оскільки це є повноваженням лікуючого лікаря.

Суд апеляційної інстанції, скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи у позові, зазначав, що трудові обов'язки ОСОБА_1 передбачені посадовою інструкцією лікаря-нейрохірурга, з якою вона була ознайоmlена, а отже, застосування до неї дисциплінарного стягнення є правомірним.

Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Порядок заповнення форми первинної облікової документації визначено Інструкцією щодо заповнення форми первинної облікової документації № 003/о «Медична карта стаціонарного хворого № __» (далі – Інструкція).

Первинна облікова документація заповнюється лікуючим лікарем одночасно із здійсненням запису епікризу у первинній обліковій документації, зазначеній у пункті 2 Інструкції на всіх пацієнтів, які вибули зі стаціонару (виписаних або померлих). Тобто саме лікуючий лікар є відповідальною особою, оскільки він провадить щоденний нагляд за хворим, здійснює його лікування.

Пункти 3.14, 7.5 посадової інструкції лікаря-нейрохірурга ОСОБА_1 передбачено, що до обов'язків лікаря-нейрохірурга входить ведення медичних карт стаціонарних хворих. У разі відсутності лікаря-нейрохірурга його обов'язки виконує лікар, з яким лікар-нейрохірург працює за принципом взаємозамінності.

Отже, ні Інструкцією, ні посадовою інструкцією лікаря-нейрохірурга ОСОБА_1 не передбачено обов'язок лікаря-нейрохірурга для надання цілодобової медичної допомоги (чергового лікаря) складати посмертний епікриз.

Ураховуючи те, що ОСОБА_8 помер у вихідний день, коли лікуючий лікар був відсутній, а обов'язки чергового лікаря-нейрохірурга виконувала ОСОБА_1, беручи

до уваги терміновість складання посмертного епікризу, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що посмертний епікриз зобов'язана була скласти саме черговий лікар – лікар-нейрохірург для надання цілодобової медичної допомоги ОСОБА_1, яка цього дня була на чергуванні.

Постановою Верховного Суду від 14 серпня 2019 року рішення апеляційного суду Львівської області від 19 червня 2017 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 серпня 2019 року у справі № 461/4471/16-ц (провадження № 61-32410св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83749261>

Аналогічний правовий висновок викладено в постанові Верховного Суду від 18 вересня 2019 року у справі № 461/5504/16-ц (провадження № 61-27523св18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84406149>

Негативний результат тесту на медичний препарат, проведений лікарем перед хірургічним втручанням, свідчить про відсутність причинно-наслідкового зв'язку між його діями та настанням алергічної реакції у пацієнта, а отже, не є підставою для відшкодування матеріальної та моральної шкоди

23 вересня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Аванто» (далі – ТОВ «Аванто») про відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

Суд встановив, що в день проведення хірургічного втручання зі встановлення зубного імпланта ОСОБА_1 призначено антибіотик групи пеніциліну – Аугментин. Згодом з'явилися ознаки алергічної реакції, що зумовило госпіталізацію до алергологічного центру, де вона перебувала на стаціонарному лікуванні.

Вважаючи, що непрофесійні дії лікаря призвели до заподіяння їй майнової та моральної шкоди, позивач просила задовольнити позовні вимоги та стягнути зазначені збитки з відповідача.

Рішенням районного суду позов задоволено частково.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд ухвалив нове рішення, і мотивував тим, що позовні вимоги до задоволення не підлягають, оскільки позивач не надала суду доказів на підтвердження причинно-наслідкового зв'язку між діями працівника відповідача та настанням алергічної реакції у позивача.

Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Апеляційний суд дослідив медичну документацію, встановив, що позивач надала інформаційну згоду на проведення лікування та хірургічного втручання, відповідач проінформував ОСОБА_1 про можливі ускладнення при проведенні анестезії і при прийомі лікарських засобів, про що свідчить відповідний підпис.

У день проведення хірургічного втручання згідно з інформаційною добровільною згодою на проведення медичного втручання «зубна імплантація» лікар повідомив та роз'яснив позивачу можливі ускладнення прийому анальгетиків та антибіотиків.

Відповідно до висновку головного позаштатного спеціаліста Міністерства охорони здоров'я України з алергології, імунології, клінічної імунології, лабораторної імунології причиною виникнення алергічної реакції, зокрема, можуть бути несумісність ліків і певних продуктів харчування.

Із урахуванням зазначеного апеляційний суд зробив обґрунтований висновок про те, що позивач не довела тієї обставини, що саме реакція у вигляді прояву алергії безпосередньо пов'язана із прийомом препарату Аугментин та виникла на підставі лише прийому вказаного препарату у зв'язку із недбалістю лікарів ТОВ «Аванто» і не пов'язана з іншими причинами (вживання несумісних із препаратом речовин, їжі, напоїв тощо). Окрім того, відповідачем було проведено тести на виявлення алергії у позивача на Аугментин (після проведення хірургічного втручання та призначення препарату Аугментин), що дали негативний результат та не виявили наявності реакції на цей препарат.

Таким чином, позивач не довела протиправності дій чи бездіяльності лікарів ТОВ «Аванто», а також причинно-наслідкового зв'язку між діями працівників відповідача щодо неправильного призначення лікарських препаратів та настанням алергічної реакції у позивача внаслідок їх вживання, що спричинило шкоду.

Постановою Верховного Суду від 23 вересня 2019 року рішення Апеляційного суду міста Києва від 06 червня 2017 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 вересня 2019 року у справі № 758/334/15-ц (провадження № 61-26492св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84545092>

5. Пільги щодо забезпечення лікарськими засобами, протезування та надання медичної допомоги

Оскільки право на безоплатне медичне обслуговування судді та членів його сім'ї передбачене законом, витрачені особою кошти на лікування підлягають відшкодуванню

14 листопада 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_4 до Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ України), Вінницької обласної державної адміністрації про відшкодування витрат на лікування.

Суд встановив, що з 26 березня 1993 року ОСОБА_4 працював суддею Могилів-Подільського міжрайонного суду Вінницької області. Внаслідок онкологічного захворювання ОСОБА_4 пройшов курс лікування хіміотерапією, прооперований та встановлено другу групу інвалідності безстроково.

Зважаючи на те, що суддя та члени його сім'ї мають право на безоплатне медичне обслуговування у державних закладах охорони здоров'я, просив суд стягнути витрачені на придбання медичних препаратів кошти.

Ухвалюючи рішення про солідарне стягнення з відповідачів витрат на придбання ліків, суд першої інстанції виходив із того, що внаслідок бездіяльності відповідачів мало місце порушення права позивача на безоплатне медичне обслуговування, що є підставою для стягнення на його користь майнової шкоди в сумі, яку він витратив на придбання ліків.

Рішенням апеляційного суду рішення міського суду скасовано, позов задоволено частково, і мотивоване тим, що майнову шкоду позивачу було завдано внаслідок бездіяльності саме МОЗ України.

Верховний Суд залишив без змін рішення суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Апеляційний суд, установивши, що за ОСОБА_4 як за громадянином України і професійним суддею чинним законодавством закріплено право на безоплатне медичне обслуговування, ураховуючи фактичні обставини справи та надані сторонами докази, дійшов обґрунтованого висновку, що внаслідок бездіяльності МОЗ України позивачу заподіяно шкоду у вигляді понесених ОСОБА_4 витрат на лікування.

Постановою Верховного Суду від 14 листопада 2018 року рішення апеляційного суду Вінницької області від 20 травня 2016 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 листопада 2018 року у справі № 127/27860/15-ц (провадження № 61-2718св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78110472>

Відмова комунального закладу охорони здоров'я здійснити безоплатну дентальну імплантацію зубів особі з інвалідністю внаслідок війни не є порушенням його соціального права на позачергове зубопротезування, оскільки такий вид медичної допомоги надається виключно на платній основі

26 грудня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_4 до Комунальної установи «Мелітопольська міська стоматологічна поліклініка» (далі – КУ «Мелітопольська міська стоматологічна поліклініка») про визнання права на безоплатне надання сучасних стандартів медичної допомоги.

Суд встановив, що рішенням Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 05 липня 2011 року КУ «Мелітопольська міська стоматологічна поліклініка» зобов'язано провести ОСОБА_4 безкоштовне зубопротезування та визнано за ним право на безоплатне зубне протезування усіма видами протезування (методами лікування) зубів без обмежень (за винятком протезування з дорогоцінних металів) за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, без встановлення йому норми витрат коштів на зубне протезування.

Станом на січень 2017 року рішення суду не було виконано. Головний лікар КУ «Мелітопольська міська стоматологічна поліклініка» вказав, що рішення суду виконанню не підлягає, оскільки позивач вимагає проведення безоплатної дентальної імплантації зубів, яка є сучасним високоспеціалізованим видом медичної допомоги, яка в установах охорони здоров'я надається тільки на умовах платних послуг.

Позивач, вказуючи на моральні, фізичні і психічні страждання, яких він зазнав з вини відповідача, просив суд визнати за ним право на безоплатне надання за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів сучасних стандартів медичної допомоги в державних і комунальних закладах Міністерства охорони здоров'я України, визнання за ним право на безоплатну імплантацію зубів із застосуванням лазерної хірургії з установкою йому незнімних мостових зубних протезів із металокерамічного матеріалу чи фарфору.

Рішенням міськрайонного суду та додатковим рішенням міськрайонного суду в позові відмовлено, і мотивовано тим, що відсутні законні підстави для визнання за позивачем права на безоплатне надання йому за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів сучасних стандартів медичної допомоги в державних і комунальних закладах МОЗ України.

Постановою апеляційного суду рішення міськрайонного суду та додаткове рішення міськрайонного суду залишено без змін.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Згідно з положеннями постанови Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1138 до переліку платних послуг, які має право надавати бюджетна медична установа, належить тільки зубопротезування. Виготовлення зубних протезів із золота та інших дорогоцінних металів (крім срібного) кераміки, металокераміки цільнолитих, металопластмаси, нітрит-титанового покриття, бюгельного протезування, імплантатів проводиться повністю за рахунок замовника, за винятком протезування суцільнолитими конструкціями з облицюванням пластмасою або керамікою за медичними показниками, підтвердженими висновками МСЕК та ЛКК.

КУ «Мелітопольська міська стоматологічна поліклініка» є бюджетною установою і не може проводити високовартісну імплантацію і кісткову пластику з причин відсутності відповідного обладнання і спеціально навчених фахівців. Такі різновиди стоматологічної допомоги згідно з листом МОЗ України від 02 червня 2016 року № 3.12-58/327-16 виконуються виключно на платній основі.

Доводи касаційної скарги не спростовують встановлені судами обставини, зокрема, що позивач не погодився із запропонованим видом протезування (протезування нез'ємними металокерамічними конструкціями і частково з'ємним протезом), вимагаючи провести йому дентальну імплантацію з проведенням кісткової пластики. У медичних документах було зафіксовано неодноразову відмову позивача від протезування у спосіб, визначений судом, а також в актах Державної виконавчої служби.

Таким чином, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованих висновків, що КУ «Мелітопольська міська стоматологічна поліклініка» є бюджетною установою і не може проводити високовартісну імплантацію і кісткову пластику.

Постановою Верховного Суду від 26 грудня 2018 року рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 30 травня 2017 року та постанову Апеляційного суду Запорізької області від 12 червня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 грудня 2018 року у справі № 320/364/17-ц (провадження № 61-39568св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78979769>

Особи з інвалідністю внаслідок війни мають право на безоплатне одержання ліків, проте забезпечення таких осіб медичними препаратами можливе на підставі рецепта лікаря

07 червня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_4 до Управління охорони здоров'я Житомирської міської ради про визнання незаконними дії працівників комунального закладу охорони здоров'я щодо ненадання безоплатної медичної допомоги; стягнення компенсації за придбані ліки та компенсації моральної шкоди.

Суд встановив, що позивач є особою з інвалідністю другої групи. Відповідно до епікризу позивач, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, отримав закриту травму живота та був направлений для стаціонарного лікування у відділення анестезіології та інтенсивної терапії міської лікарні.

Позивач, вважаючи порушеним право на належну безоплатну медичну допомогу, звернувся до суду з відповідним позовом.

Рішенням районного суду у задоволенні позову відмовлено.

Ухвалою апеляційного суду рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до статті 4, пункту 1 статті 13 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» особи з інвалідністю внаслідок війни та прирівняні до них особи мають право на безоплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів.

Безоплатно і на пільгових умовах відпускаються лікарські засоби, зазначені у переліку лікарських засобів вітчизняного та іноземного виробництва, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 року № 1071.

Під час розгляду справи позивач не довів, що ліки придбані ним саме за рецептами лікарів. У поданих ним документах, що містять перелік лікарських

засобів, відсутнє прізвище та печатка лікаря, що не дає підстави вважати про їх видачу саме лікарем.

Позивач не довів порушень його прав у сфері охорони здоров'я з боку медичного закладу.

Суди не встановили та позивач не довів наявності умов настання цивільно-правової відповідальності у сфері медичної діяльності, зокрема протиправності дій або бездіяльності медичного закладу або лікаря, порушення суб'єктивного права позивача як пацієнта, факту завдання йому шкоди (збитків), а також наявності причинного зв'язку між протиправністю діяння та настанням шкідливих наслідків, як умови настання цивільно-правової відповідальності у сфері медичної діяльності, яка полягає у встановленні реального зв'язку між діями лікаря і настанням негативних наслідків для позивача.

Постановою Верховного Суду від 07 червня 2018 року рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 30 листопада 2016 року та ухвалу Апеляційного суду Житомирської області від 25 січня 2017 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 червня 2018 року у справі № 296/3336/16 (провадження № 61-25874св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74550749>

6. Стягнення страхового відшкодування за договором добровільного страхування медичних витрат

У разі недоведення позивачем факту здійснення оплати страхового платежу за договором міжнародного комплексного страхування подорожуючих за кордон на користь страховика та факту перебування у договірних відносинах із страховою компанією, в останньої не виникає зобов'язання щодо сплати страхового відшкодування.

29 січня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «Професійне страхування» (далі – ТДВ «СК «Професійне страхування») про стягнення страхового відшкодування, пені та відшкодування моральної шкоди.

Суд встановив, що ОСОБА_1 під час перебування на території Республіки Польща госпіталізовано бригадою невідкладної медичної допомоги до Інституту кардіології у м. Варшава та прооперовано.

Впродовж 10 днів після хірургічного втручання позивач перебував у реанімаційному відділенні та не мав можливості повідомити страховика та асистуючу компанію за кордоном про настання страхового випадку. Згодом його зять повідомив страховика від його імені про страховий випадок по телефону

та з'ясував коли і які документи йому необхідно подати до страхової компанії після повернення в Україну.

Відповідач відмовив у виплаті страхового відшкодування у добровільному порядку.

Рішенням міськрайонного суду у задоволенні позову відмовлено, і мотивовано тим, що навіть за умови, що між сторонами дійсно був укладений договір комплексного страхування подорожуючих за кордон, оригінал якого відсутній та не наданий позивачем під час судового розгляду, вказаний договір не набрав чинності, оскільки позивач в установленому порядку не довів факт здійснення оплати першого страхового платежу за договором на користь страховика, а отже, у страховика не виникло зобов'язань перед позивачем щодо виплати страхового відшкодування за страховим випадком, що мав місце під час перебування ОСОБА_1 за межами України.

Апеляційний суд погодився з висновками суду першої інстанції.

Верховний Суд залишив без змін судові рішення з огляду на таке.

У статті 983 ЦК України передбачено, що договір страхування набирає чинності з моменту внесення страхувальником першого страхового платежу, якщо інше не встановлено договором.

Відповідно до частини першої статті 10 Закону України «Про страхування» страховий платіж, страховий внесок, страхова премія, – це плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування.

Пунктом 1 частини першої статті 21 Закону України «Про страхування» встановлений обов'язок страхувальника своєчасно вносити страхові платежі.

За таких обставин суди дійшли обґрунтованих висновків про те, що позивач не надав належних та допустимих доказів, які б підтверджували факт здійснення оплати страхового платежу за договором на користь страховика та не довів факту перебування у договірних відносинах із ТДВ «СК «Професійне страхування», а отже, у відповідача не виникло зобов'язання щодо сплати страхового відшкодування.

Постановою Верховного Суду від 29 січня 2020 року рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 03 жовтня 2018 року та постанову Тернопільського апеляційного суду від 07 лютого 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 січня 2020 року у справі № 607/6597/16-ц (провадження № 61-5699 св 19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87517049>

Страховик має право відмовити у виплаті страхового відшкодування, якщо застрахована особа відмовилася від передбаченого умовами договору транспортування до місця постійного проживання (придбання авіаквитків), а її стан не був критичний та дозволяв відстрочити проведення оперативного лікування

11 квітня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного

провадження справу за позовом ОСОБА_4 до Приватного акціонерного товариства «Європейське туристичне страхування» (далі – ПрАТ «Європейське туристичне страхування») про стягнення страхового відшкодування.

Суд встановив, що 24 липня 2014 року між ОСОБА_4 та ПрАТ «Європейське туристичне страхування» був укладений договір комплексного страхування подорожуючих за межами України.

24 травня 2015 року під час подорожі до Іспанії позивач зламав руку, у зв'язку з чим потребував хірургічного втручання, про страховий випадок повідомив відповідача, між тим останній не відшкодував йому у добровільному порядку витрати на медичне лікування і позивач змушений був самостійно його сплатити.

Рішенням міського суду позов задоволено частково. Стягнуто з ПрАТ «Європейське туристичне страхування» на користь ОСОБА_4 страхове відшкодування у розмірі 126 714,60 грн.

Рішенням апеляційного суду рішення міського суду скасовано та ухвалено нове рішення, у задоволенні позову відмовлено.

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

ОСОБА_4 було запропоновано передбачену умовами договору страхування евакуацію до місця постійного проживання (придбання авіаквитків), однак він від цієї послуги відмовився та самостійно сплатив вартість операції без відповідного погодження зі страховиком.

Відповідно до пунктів 2.7.14, 2.7.15, 2.7.16 договору страховик не оплачує та не відшкодує вартість лікування та послуг, пов'язаних із такими захворюваннями і подіями, як: подальше лікування застрахованої особи, якщо вона відмовляється від медичної евакуації до місця постійного проживання; надання послуг, що не є обґрунтовано необхідними або невідкладними з медичної точки зору; послуги та лікування, що можна відкласти до повернення з подорожі, зокрема проведення хірургічних операцій, які до закінчення подорожі можливо замінити курсом консервативного лікування і т. п.

Отже, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що, оскільки позивач на стаціонарному лікуванні не знаходився, оперативне втручання не було невідкладним та екстреним, стан застрахованої особи не був критичним і дозволяв відстрочити проведення оперативного втручання, а від евакуації до місця постійного проживання (придбання авіаквитків) відмовився, про страховий випадок повідомив лише на третій день після події та не надав страховій компанії відповідних документів, відсутні правові підстави для задоволення позовних вимог ОСОБА_4 про стягнення страхового відшкодування.

Постановою Верховного Суду від 11 квітня 2018 року рішення Апеляційного суду Одеської області від 22 листопада 2016 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 квітня 2018 року у справі № 501/724/16-ц (провадження № 61-4119св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73627604>

Страховик має право відмовити у виплаті страхового відшкодування за послуги транспортування, якщо застрахована особа всупереч умовам укладеного договору страхування не повідомила страхову компанію про необхідність її транспортування засобами медичної авіації до найближчого медичного закладу та не погодила це транспортування

05 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «Провідна» (далі – ПрАТ «СК «Провідна»), третя особа – компанія «Schenk AirGmbH», про зобов'язання виконати умови договору та стягнення пені.

Суд встановив, що 09 січня 2015 року між ОСОБА_1 і ПрАТ «СК «Провідна» був укладений договір добровільного страхування подорожуючих за межами України.

Під час перебування в Австрії на гірськолижному курорті 18 січня 2015 року із позивачем стався страховий випадок.

30 жовтня 2017 ОСОБА_1 звернувся до ПАТ «СК «Еталон» з заявою про виплату страхового відшкодування у зв'язку з настанням страхового випадку, однак отримав відмову.

Листом ПрАТ «СК «Провідна» від 06 лютого 2015 року позивача повідомлено, що з 1 911,88 євро, витрачених нею, відповідно до пункту 5.1.9 договору страхування їй буде перераховано 500,00 євро, витрати на стаціонарне лікування будуть перераховані клініці «Medalr», а у перерахуванні коштів за послуги медичного транспортування було відмовлено.

Звертаючись з позовом, ОСОБА_1 просила суд зобов'язати ПрАТ «СК «Провідна» виконати в натурі обов'язок щодо сплати страхового відшкодування, передбаченого умовами договору добровільного страхування подорожуючих за межами України, а саме: сплатити (перерахувати) грошові кошти в розмірі 3 851,68 євро на банківський рахунок компанії «Shernk AirGmbH»; стягнути з ПрАТ «СК «Провідна» на її користь пеню у розмірі 20 526,40 грн.

Суди розглядали справу неодноразово.

Останнім рішенням апеляційного суду рішення районного суду скасовано та ухвалено нове, яким позивачу відмовлено у задоволенні позовних вимог.

Апеляційний суд дійшов висновку, що всупереч умовам укладеного сторонами договору страхування позивач як страхувальник не повідомила Товариство з обмеженою відповідальністю «Балт Асистанс» (далі – ТОВ «Балт Асистанс») про необхідність її транспортування гелікоптером з місця отримання травми до місця лікування, не погодила з вказаним асистансом це транспортування, у зв'язку з чим відповідач обґрунтовано та відповідно до умов договору страхування відмовив у виплаті страхового відшкодування щодо оплати за послуги транспортування гелікоптером. Відповідач здійснив виплату страхового відшкодування за страховим випадком у передбачений договором строк, у зв'язку з чим відсутні підстави для стягнення пені на користь позивача.

Верховний Суд погодився із висновком апеляційного суду, зазначивши таке.

Відповідно до пункту 12.2.25 Умов не підлягають відшкодуванню страховиком медичні та інші витрати на транспортування застрахованої особи з одного медичного закладу в інший без участі асистанса або без попереднього погодження з асистансом або страховиком.

На підставі договору від 01 липня 2014 року, укладеного між асистанською компанією ТОВ «Балт Асистанс» та ПрАТ «СК «Провідна», асистансом є ТОВ «Балт Асистанс».

Суд апеляційної інстанції встановив, що після настання страхового випадку позивачу надавалася первинна медична допомога і лише після її транспортування до клініки «Medalr» чоловік позивача повідомив ТОВ «Балт Асистанс» про настання страхового випадку.

Згідно з листом ТОВ «Балт Асистанс» від 14 січня 2015 року рішення про транспортування позивача гелікоптером було прийнято без участі асистанса і страховика. Транспортування позивача гелікоптером не було погоджене із вказаним асистансом.

Отже, на момент транспортування позивача гелікоптером до медичної клініки «Medalr» відповідача та ТОВ «Балт Асистанс» не було повідомлено про необхідність транспортування ОСОБА_1 та відповідно до умов договору таке транспортування не було погоджено.

Встановивши, що ОСОБА_1 в порушення пункту 5.1.1 Умов не повідомила асистанса чи страховика про отримання травми, яка вимагала транспортування до медичного закладу, внаслідок чого рішення про транспортування позивача приймалось без участі асистансу та без попереднього погодження з асистансом чи страховиком, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про відсутність встановлених договором страхування підстав для оплати ПрАТ «СК «Провідна» наданих компанією «Shernk Air GmbH» послуг із транспортування ОСОБА_1 гелікоптером з місця отримання травми до медичного закладу, у зв'язку з чим правильно відмовив у позові, скасувавши рішення суду першої інстанції.

Постановою Верховного Суду від 25 серпня 2020 року рішення Солом'янського районного суду міста Києва від 02 березня 2018 року в оскарженій частині та постанову Апеляційного суду міста Києва від 08 серпня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 25 серпня 2020 року у справі № 760/18393/15-ц (провадження № 61-43845св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91193042>

Несвоечасне повідомлення страховика про настання страхового випадку є порушенням умов укладеного договору страхування, а отже, унеможливорює стягнення із страховика коштів на медичні витрати, які не були узгоджені із спеціалізованою службою страховика чи страховиком

08 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу

за позовом ОСОБА_1 до Приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «Еталон» (далі – ПАТ «СК «Еталон») про стягнення страхової виплати.

Суд встановив, що 25 вересня 2017 року між ПАТ «СК «Еталон» та ОСОБА_1 укладено договори комплексного страхування подорожуючих за межі країни постійного проживання за програмою страхування В (Базова) із терміном дії з 13 жовтня 2017 року по 21 жовтня 2017 року та з 22 жовтня 2017 року по 31 жовтня 2017 року.

14 жовтня 2017 року, перебуваючи в місті Сундсваллі (Швеція) позивач раптово відчув сильний біль в ділянці серця, внаслідок чого втратив свідомість та швидкою медичною допомогою був доставлений до кардіологічного відділення лікарні.

30 жовтня 2017 він звернувся до ПАТ «СК «Еталон» з заявою про виплату страхового відшкодування у зв'язку з настанням страхового випадку, однак йому було відмовлено.

Вважаючи таку відмову необґрунтованою, позивач звернувся до суду.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився апеляційний суд, відмовив позивачу у стягненні страхової виплати.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до статті 25 Закону України «Про страхування» здійснення страхових виплат і виплата страхового відшкодування проводиться страховиком згідно з договором страхування на підставі заяви страхувальника (його правонаступника або третіх осіб, визначених умовами страхування) і страхового акта (аварійного сертифіката), який складається страховиком або уповноваженою ним особою (аварійним комісаром) у формі, що визначається страховиком.

Колегія суддів зауважує, що дійсно укладені між сторонами договори страхування не містять будь-яких умов, окрім дати їх укладення, розміру страхової суми та строку дії договорів. Зокрема, ці договори не містять умов щодо виплати страхового відшкодування. У договорах вказано, що їх укладено відповідно до Умов комплексного добровільного страхування подорожуючих за межі України, що містить характер публічної оферти та розміщені на вебсайті страховика, та на підставі Правил добровільного страхування медичних витрат від 03 червня 2005 року, Правил добровільного страхування від нещасних випадків. У договорах також вказано, що страховик не оплачує медичні витрати, які не були узгоджені із спеціалізованою службою страховика (асистансом) чи страховиком. Інші умови цього договору містяться в Умовах – оферті.

Підписуючи договори страхування, позивач розумів, що укладає публічні договори страхування та погодився з тим, що страховик не оплачує медичні витрати, які не були узгоджені із спеціалізованою службою страховика (асистансом) чи страховиком, а також мав можливість ознайомитися з усіма іншими умовами договору страхування, які є загальними для всіх страхувальників і страховика та розміщені на вебсайті страховика.

Суди першої та апеляційної інстанцій дійшли правильних висновків про те, що позивач як страхувальник не виконав умови договору страхування

(пункт 3.8 Умов) щодо своєчасного повідомлення страховика або асистанса, попереднього узгодження з асистансом чи страховиком суми на оплату вартості наданих йому медичних послуг, дійшли обґрунтованих висновків про відсутність підстав для виплати позивачу страхового відшкодування в розмірі, що перевищує добровільно виплачену йому за умовами договору.

Постановою Верховного Суду від 08 жовтня 2020 року рішення Шевченківського районного суду міста Києва від 27 березня 2019 року та постанову Київського апеляційного суду від 09 липня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 жовтня 2020 року у справі № 761/19072/18 (провадження № 61-14958св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92315161>

Надання застрахованій особі екстреної медичної допомоги за договором страхування у зв'язку з отриманням травми, що становила загрозу життю та здоров'ю і вимагала негайного медичного втручання, є підставою для виплати страхового відшкодування

18 липня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з додатковою відповідальністю «Страхове товариство «Домінанта» про стягнення страхового відшкодування.

Суд встановив, що 13 липня 2015 року між ОСОБА_1 та ТДВ «СТ «Домінанта» укладено Міжнародний договір добровільного комплексного страхування. Відповідно до умов зазначеного договору обрана позивачем програма страхування включає витрати на лікування, які виникають при наданні екстреної медичної допомоги застрахованій особі.

22 червня 2016 року, перебуваючи в Іспанії, ОСОБА_1 отримала травму правої ноги та згодом прооперована. На вказану медичну допомогу позивач здійснив витрати на суму 14 250 євро, що документально підтверджені.

23 червня 2016 року дочка позивача ОСОБА_2 повідомила відповідача про настання страхового випадку, а 13 липня 2016 року ОСОБА_1 особисто звернулася з письмовою заявою про виплату понесених медичних та пов'язаних з ними витрат, однак ТДВ «СТ «Домінанта» відмовило у виплаті страхового відшкодування.

Суд першої інстанції позов задовольнив, і мотивував рішення тим, що медична допомога, яка була надана ОСОБА_1 в Іспанії, була невідкладною, отримана нею внаслідок травми, що становила загрозу життю та здоров'ю та вимагала негайного медичного втручання (надання екстреної медичної допомоги), що є підставою для виплати страхового відшкодування.

Апеляційний суд рішення міськрайонного суду залишив без змін.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Поняття екстреної медичної допомоги, визначене у статті 1 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» та пункті 1.3 договору, згідно з яким екстрена медична допомога – медична допомога, яка полягає у здійсненні працівниками системи екстреної медичної допомоги невідкладних організаційних, діагностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я.

Факт того, що між початком надання екстреної медичної допомоги та її закінченням пройшло декілька днів і екстрена медична допомога надавалася у двох медичних закладах, не свідчить про відсутність екстреності, що підтверджується відомостями, наданими медичними закладами Іспанії, які надавали ОСОБА_1 екстрену медичну допомогу. Надання екстреної медичної допомоги у двох медичних закладах пояснюється тим, що у першому з них, до якого була доставлена ОСОБА_1, після проведення невідкладних діагностичних заходів та встановлення діагнозу – закритий перелом гомілки, їй було проведено знерухомлення за допомогою шини, проведено повну передопераційну підготовку та рекомендовано переведення в інше відділення для хірургічного лікування.

Встановивши, що лікарі Іспанії вжили необхідних заходів з невідкладними організаційними, діагностичними та лікувальними заходами, спрямованими на врятування і збереження життя ОСОБА_1, яка перебувала у невідкладному стані у зв'язку з отриманою травмою, що є екстреною допомогою, суд першої інстанції з висновками якого погодився апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку про наявність правових підстав для задоволення позову.

Постановою Верховного Суду від 18 липня 2019 року рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 28 березня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Тернопільської області від 29 червня 2017 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 липня 2019 року у справі № 607/10727/16-ц (провадження № 61-25954св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83142672>

Проведення термінової хірургічної операції за кордоном є страховим випадком, а кошти сплачені на лікування відповідно до умов договору страхування підлягають відшкодуванню

01 лютого 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у письмовому провадженні справу за позовом ОСОБА_2 до ПрАТ «СК «Альфа страхування» про стягнення страхового відшкодування.

Суд встановив, що між ОСОБА_2 та ПрАТ «СК «Альфа страхування» в особі регіонального управління був укладений Комплексний Договір страхування щодо осіб, що подорожують за кордон.

19 травня 2014 року позивач, перебуваючи на відпочинку у м. Карлові Вари Чеська Республіка, відчув біль у грудях та звернувся до місцевої лікарні.

Після проходження медичного огляду йому було проведено термінову хірургічну операцію.

17 жовтня 2014 року позивач звернувся до ПрАТ «СК «Альфа страхування» із заявою про здійснення страхової виплати за договором страхування, проте йому було відмовлено у відшкодуванні понесених ним витрат з тих підстав, що застосований у цьому випадку вид оперативного лікування (аорто-коронарне шунтування) належить до пластичної хірургії з використанням у якості трансплантата іншої судини тіла та згідно з умовами договору відшкодуванню не підлягає. Також вказано на порушення умов договору страхування щодо звернення перед отриманням будь-якої медичної допомоги до асистансу чи страховика для отримання інформації щодо подальших дій. Підставою у відмові виплати страхового відшкодування вказано також несвоєчасне повідомлення страхувальником (застрахованою особою) про настання страхового випадку.

Позивач вважав, що відмова відповідача у виплаті страхового відшкодування є незаконною, тому звернувся до суду з відповідним позовом.

Рішенням районного суду позов задоволено.

Рішенням апеляційного суду рішення районного суду скасовано, і мотивовано тим, що перебування на стаціонарному лікуванні протягом 15 календарних днів унаслідок хронічної хвороби не є страховим випадком відповідно до умов договору.

Колегія суддів не погодилася із зазначеним висновком апеляційного суду з таких підстав.

Як встановлено судом, позивач, перебуваючи на відпочинку у Чехії, у зв'язку з поганим самопочуттям був вимушений звернутися за медичною допомогою до місцевої лікарні. Після надання невідкладної медичної допомоги проходив стаціонарне лікування та був прооперований, що підтверджується медичним висновком.

20 травня 2014 року дружина позивача на виконання вимог договору страхування від 15 квітня 2014 року звернулася до асистуючої компанії та повідомила про госпіталізацію ОСОБА_2 до медичного закладу, що підтверджується безпосередньо листами ПраТ «СК «Альфа Страхування». Тобто страхова компанія знала про госпіталізацію позивача до лікарні, його перевезення до медичного закладу у м. Прагу та проведення відповідної операції.

За таких обставин є помилковим висновок апеляційного суду про те, що позивач несвоєчасно повідомив асистанса або страховика про настання страхового випадку.

Відповідно до пункту 4.3.1 договору страхування від 15 квітня 2014 року страховик не здійснює страхових виплат за витрати застрахованої особи, пов'язані з наданням таких медичних та інших послуг: 4.3.1.1 медична допомога при загостренні захворювання, яке за попередні 6 місяців перед датою поїздки лікувалось або вимагало лікування. Винятком є випадки, коли загострення цієї хвороби пов'язано із гострою смертельною небезпекою для життя застрахованої особи або може спричинити стійку втрату працездатності. При цьому обов'язковою умовою для відшкодування страховиком медичних витрат є підтвердження Асистанською компанією критичного стану застрахованої особи.

Колегія суддів не погодилась також із доводами апеляційного суду, що перебування на стаціонарному лікуванні протягом 15 календарних днів у наслідок хронічної хвороби не є страховим випадком відповідно до умов договору, оскільки така відмова у виплаті страхового відшкодування не відповідає умовам договору страхування від 15 квітня 2014 року.

Згідно з пунктом 4.1 договору страхування від 15 квітня 2014 року страховим випадком є фактичне надання застрахованій особі під час здійснення нею зарубіжної поїздки медичних та інших послуг, передбачених пунктом 4.2 Пам'ятки, в результаті раптового захворювання або нещасного випадку, що загрожує життю та або здоров'ю застрахованої особи.

Тлумачення статей 990, 991 ЦК України, частини другої статті 8, частини першої статті 25 Закону України «Про страхування» свідчить, що обов'язок страховика здійснити виплату страхового відшкодування страхувальнику виникає у разі, якщо такий страховий випадок прямо передбачений умовами договору страхування.

Відповідно до правової позиції, що міститься в постанові Верховного Суду України від 23 квітня 2012 у справі № 6-101цс11, обов'язок страховика здійснити виплату страхового відшкодування страхувальнику виникає у разі, якщо такий страховий випадок прямо передбачений умовами договору страхування. Якщо ж подія, що настала, не може бути кваліфікована як страховий випадок відповідно до вимог договору страхування або закону, обов'язок у страховика здійснити страхову виплату не виникає.

Отже, проведена ОСОБА_2 операція є страховим випадком і ПрАТ «СК «Альфа Страхування» є стороною договору, а отже, страхова компанія зобов'язана виконати обов'язки відповідно до умов договору та правил страхування.

Постановою Верховного Суду від 01 лютого 2018 року рішення Апеляційного суду Одеської області від 23 лютого 2017 року скасовано, рішення Приморського районного суду м. Одеси від 18 березня 2016 року залишено в силі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 лютого 2018 року у справі № 522/1903/15-ц (провадження № 61-1403св17) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72009691>

Аналогічний правовий висновок викладено в постанові Верховного Суду від 16 жовтня 2019 року у справі № 303/2420/16-ц (провадження № 61-24388св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85033633>

7. Відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, завданої ушкодженням здоров'я у зв'язку з наданням медичної допомоги неналежної якості

Надання лікарем некваліфікованої медичної допомоги, що призвела до інвалідності пацієнта, є підставою для відшкодування матеріальної і моральної шкоди

27 лютого 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного

провадження справу за позовом ОСОБА_2 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Боріс» (далі – ТОВ «Боріс», клініка «Боріс») про відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я, та відшкодування моральної шкоди.

Суд встановив, що ОСОБА_2 після невдалого падіння на сходах підземного переходу отримав травму руки, після чого звернувся до ТОВ «Боріс» за медичною допомогою. Після огляду та проведення дослідження лікарі-спеціалісти встановили діагноз.

Оскільки висновки лікарів ОСОБА_3 та ОСОБА_4 відрізнялися один від одного, позивач звертався до інших фахівців міських лікарень. Всі висновки фахівців цих установ були однотайними і протилежними твердженням лікарів клініки «Боріс».

Посилаючись на неодноразове звернення до різних лікувальних установ та тривале лікування, встановлення внаслідок цього третьої групи інвалідності, ОСОБА_2 вважав, що зазначений діагноз виник внаслідок некваліфікованого вправлення вивиху суглоба плечової кістки лікарем ортопедом-травматологом ОСОБА_3, який на той час працював у відповідача, просив задовольнити позов.

Рішенням районного суду позов задоволено частково, і мотивоване тим, що позивач довів належними, допустимими та достатніми доказами ті обставини, на які він посилався у позові, зокрема, що у нього виникло захворювання з діагнозом: «посттравматичний плексит справа, наслідки травматичного сходження вторинних стволів правого плечового сплетіння, з переважним ураженням аксиллярного та серединного нервів», що сталося внаслідок некваліфікованого вправлення вивиху суглоба плечової кістки 06 квітня 2012 року лікарем ортопедом-травматологом ОСОБА_3, який на той час працював у відповідача. Стягуючи відшкодування майнової та моральної шкоди, вважав встановленим надання некваліфікованої медичної допомоги працівниками ТОВ «Боріс» позивачу, що призвело до його інвалідності.

Рішенням апеляційного суду рішення районного суду скасовано та ухвалено нове рішення про відмову в задоволенні позову.

За результатами розгляду Верховний Суд ухвалив постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до частини першої статті 1195 ЦК України фізична або юридична особа, яка завдала шкоди каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я фізичній особі, зобов'язана відшкодувати потерпілому заробіток (дохід), втрачений ним внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, а також відшкодувати додаткові витрати, викликані необхідністю посиленого харчування, санаторно-курортного лікування, придбання ліків, протезування, стороннього догляду тощо.

Аналіз норм законодавства дає підстави для висновку, що для настання відповідальності за завдання шкоди ушкодженням здоров'я необхідна наявність таких умов: протиправна поведінка особи, яка завдала шкоду, наявність шкоди, причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою, наявність вини.

Наявність та розмір майнової шкоди, заподіяної внаслідок неналежного виконання лікарем професійних обов'язків, встановлено на підставі письмових доказів у справі.

В оцінці наявності причинного зв'язку між діями медичного працівника та завданням шкоди Верховний Суд врахував, що на підставі письмових доказів суд першої інстанції встановив негативні наслідки у вигляді погіршення стану здоров'я позивача, що виникли у зв'язку з діями лікаря, який надав некваліфіковану медичну допомогу пацієнтові.

Щодо відшкодування моральної шкоди

Відповідно до частини першої статті 1167 ЦК України моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою цієї статті.

Враховуючи, що відповідач не спростував презумпцію вини у настанні негативних наслідків щодо погіршення стану здоров'я ОСОБА_2, суд першої інстанції зробив обґрунтовані висновки про відшкодування моральної шкоди.

Моральна шкода може полягати як у фізичному болю та стражданнях, так і у душевних переживаннях, які фізична особа зазнала внаслідок протиправної поведінки стосовно неї.

Визначаючи розмір моральної шкоди, суд першої інстанції дав оцінку поведінці відповідача, тривалості страждань позивача та наслідкам надання медичної допомоги лікарями ТОВ «Боріс». Зважаючи на системну оцінку доказів та обставин справи, суд першої інстанції зробив обґрунтовані висновки про часткове задоволення вимог позивача про відшкодування йому моральної шкоди у розмірі 450 000, 00 грн, які ґрунтуються на правильному застосуванні норм матеріального права до спірних правовідносин.

Постановою Верховного Суду від 27 лютого 2019 року постанову Київського апеляційного суду від 12 листопада 2018 року скасовано, рішення Дніпровського районного суду міста Києва від 09 червня 2016 року залишено в силі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 лютого 2019 року у справі № 755/2545/15-ц (провадження № 61-47866св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

Зараження дитини ВІЛ-інфекцією, яке було спричинене переливанням крові, є підставою для відшкодування матеріальної і моральної шкоди

15 листопада 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_4, яка діє в інтересах свого неповнолітнього сина ОСОБА_5, до Київського міського центру крові Департаменту охорони здоров'я Виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) (далі – Київський міський центр крові, Центр), Міністерства охорони здоров'я України

(далі – МОЗ України), Київської міської державної адміністрації (далі – КМДА), треті особи: Головне управління Державної казначейської служби України в місті Києві (далі – ГУ ДКСУ в місті Києві), Київська міська дитяча клінічна лікарня № 2 (далі – КМДКЛ № 2), Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, Державна казначейська служба України (далі – ДКСУ), ОСОБА_1, про відшкодування моральної шкоди та матеріальної шкоди, завданої внаслідок зараження дитини ВІЛ-інфекцією.

Суд встановив, що ОСОБА_4 та ОСОБА_6 є батьками ОСОБА_5, яка народилася у результаті штучного запліднення під час передчасних пологів.

Зважаючи на важкий стан дитини після народження, її було переведено на лікування до НДСЛ «Охматдит».

17 серпня 2011 року ОСОБА_5, без згоди батьків, здійснив переливання крові, унаслідок чого відбулося зараження дитини ВІЛ-інфекцією, яку в подальшому було виявлено в крові донора.

Посилаючись на те, що Київський міський центр крові належним чином не провів обстеження донора ОСОБА_1 та не перевіряв його кров на ВІЛ-інфекцію, а також те, що тестування донорської крові відбувалося з використанням нечутливих тест-систем національного виробника, що призвело до інфікування дитини ВІЛ-інфекцією, позивач просила суд стягнути солідарно з відповідачів моральну та матеріальну шкоду.

Вирішуючи спір, суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, виходив із того, що зараження малолітнього ВІЛ-інфекцією спричинено переливанням відмитих еритроцитів, отриманих з крові, відібраної у інфікованого донора Київським міським центром крові, що відбулося через недосконалу нормативно-правову базу, яка регулює діяльність у сфері донорства крові та її інфекційної безпеки, створення якої забезпечувало МОЗ України, у зв'язку з чим дійшов висновку про наявність правових підстав для відшкодування за рахунок відповідачів моральної і матеріальної шкоди у визначеному розмірі, якої зазнала матір дитини ОСОБА_4 у зв'язку з зараженням її сина невиліковною хворобою в медичному закладі.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Діяльність закладів, які здійснюють взяття, переробку і зберігання донорської крові та її компонентів, у сфері інфекційної безпеки врегульовано наказом МОЗ України «Про затвердження Положення для установи переливання крові (щодо організації управління системою якості і безпеки донорської крові та її компонентів)» від 14 грудня 2010 року № 1112.

Факт зараження малолітнього ОСОБА_5 ВІЛ-інфекцією було виявлено випадково під час лікування та обстеження в іншому медичному закладі – НДСЛ «Охматдит», у січні 2012 року. Тобто з моменту виявлення позитивного результату на наявність антитіл до ВІЛ у донора ОСОБА_1, а саме з 06 жовтня 2011 року по 21 січня 2012 року (дата випадкового виявлення інфекції в ОСОБА_5), лікування дитини не відбувалося.

У зв'язку з тим, що Київським міським центром крові не було забезпечено інформування медичної установи – одержувача крові та законних представників дитини-реципієнта про виявлений несприятливий випадок, пов'язаний із взяттям крові у донора ОСОБА_1, малолітній ОСОБА_5 не пройшов обстеження та йому не було призначено лікування негайно після зараження.

Вказані обставини, які свідчать про те, що медичний заклад, покликаним якого є охорона здоров'я, допустив бездіяльність щодо повідомлення батьків інфікованої дитини про такий випадок, завдали матері дитини моральних страждань.

Враховуючи специфічний невиліковний характер інфекції, якою було інфіковано ОСОБА_5, неможливість чіткого прогнозування перебігу цього захворювання та наслідків того, що лікування не було призначено негайно, посилення позивача на те, що діями Київського міського центру крові було заподіяно їй моральну шкоду, яка полягає в переживаннях, які вона зазнала внаслідок інфікування її дитини та через байдужість та відсутність розуміння з боку співробітників державних медичних установ, є обґрунтованими.

Тому, висновки судів першої та апеляційної інстанцій щодо вини МОЗ України як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, у зараженні малолітнього ОСОБА_5 ВІЛ-інфекцією та наявності прямого причинно-наслідкового зв'язку між цією подією та неналежним виконанням відповідачем своїх функцій і повноважень у сфері охорони здоров'я, є обґрунтованими.

Постановою Верховного Суду від 15 листопада 2018 року рішення Шевченківського районного суду міста Києва від 21 грудня 2017 року та постанову Апеляційного суду міста Києва від 15 березня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 листопада 2018 року у справі № 761/24076/15-ц (провадження № 61-26051св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77910974>

Моральна шкода, заподіяна неправомірними діями чи бездіяльністю лікаря, внаслідок яких настало погіршення стану здоров'я та втрата професійної працездатності пацієнта, відшкодовується у встановленому законом порядку

22 грудня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_4 до ОСОБА_5, Комунальної установи «Міська клінічна лікарня № 1» м. Одеси (далі – КУ «Міська клінічна лікарня № 1» м. Одеси) про відшкодування моральної шкоди.

Суд встановив, що ОСОБА_4 з 31 жовтня 2008 року відбував покарання в Південній виправній колонії управління в Одеській області та працював у цеху сільськогосподарських машин з листопада 2008 року пресувальником преса механічного зусилля, отримав травму.

14 січня 2009 року ОСОБА_4 було доставлено до КУ «Міська клінічна лікарня № 1» м. Одеси та проведено операцію.

Вважаючи, що лікар-травматолог ОСОБА_5 порушив право на охорону здоров'я та на кваліфіковану медичну допомогу шляхом позбавлення його шансу на реплантацію пальців кисті лівої руки, позивач звернувся до суду із вказаними вимогами.

Ухвалюючи рішення про часткове задоволення позову, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що моральну шкоду позивачу завдано внаслідок дій лікаря ОСОБА_5 КУ «Міська клінічна лікарня № 1», які полягали у незабезпеченні можливості повної реалізації права особи на отримання кваліфікованої спеціалізованої хірургічної допомоги, з урахуванням характеру травми, оскільки ОСОБА_5 не рекомендував позивачу звертатися за додатковою консультацією до лікаря-мікроангіохірурга, що призвело до неможливості реплантації відчленованих пальців.

За результатами розгляду Верховний Суд ухвалив постанову, в якій зазначив таке.

У випадках, коли шкоди завдано працівниками під час виконання ними своїх трудових (службових) обов'язків, зобов'язання щодо її відшкодування покладаються на роботодавця (частина перша статті 1172 ЦК України).

Для покладення на юридичну особу відповідальності, передбаченої статтею 1172 ЦК України, необхідна наявність як загальних умов деліктної відповідальності (протиправна поведінка працівника; причинний зв'язок між такою поведінкою і шкодою; вина особи, яка завдала шкоду), так і спеціальних умов (перебування у трудових відносинах з юридичною особою або фізичною особою – роботодавцем незалежно від характеру таких відносин; завдання шкоди під час виконання працівником своїх трудових (службових) обов'язків).

Доводи касаційної скарги про те, що моральну шкоду необхідно стягнути безпосередньо з ОСОБА_5, оскільки шкода здоров'ю позивачу завдана його діями, є необґрунтованими, оскільки згідно з положеннями статті 1172 ЦК України юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (посадових) обов'язків.

Отже, позивачу завдано моральну шкоду неправомірними діями працівника комунальної установи під час виконання ним обов'язків, покладених на нього трудовим договором.

Постановою Верховного Суду від 22 грудня 2018 року рішення Апеляційного суду Одеської області від 20 липня 2017 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 грудня 2018 року у справі № 521/11540/13-ц (провадження № 61-33792св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78979562>

Надання некваліфікованої медичної допомоги, що спричинила смерть особи та призвело до настання негативних наслідків немайнового характеру, є підставою для відшкодування моральної шкоди

27 листопада 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Херсонської обласної клінічної лікарні, Херсонської обласної ради, Херсонської обласної державної адміністрації про відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок некваліфікованої медичної допомоги.

Суд встановив, що 04 липня 2001 року ОСОБА_2 (дружина позивача) госпіталізована до гінекологічного відділення Херсонської обласної клінічної лікарні, де їй встановлено діагноз.

09 липня 2001 року ОСОБА_2, за її згодою, проведено операцію, після якої вона згодом померла.

Задовольняючи позов частково, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й суд апеляційної інстанції, виходив із того, що діяння, яке поставлено відповідачу за провину, дійсно мало місце і працівники лікарні винні в його вчиненні, навіть і за відсутності в їх діях складу кримінального злочину. Також суд вважав, що ОСОБА_1 довів завдання моральної шкоди та наявність причинного зв'язку між незаконними діями відповідача та завданою шкодою. Позивач зазнав душевних та психічних страждань у зв'язку з протиправною поведінкою (неправомірними діями) працівників відповідача щодо його дружини, яку він втратив, тому має право на відшкодування моральної шкоди. Відповідно до вимог статей 1167, 1168, 1172 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) Херсонська обласна клінічна лікарня зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану її працівниками під час виконання ними своїх трудових (службових) обов'язків.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до частини другої статті 34 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» обов'язками лікуючого лікаря є своєчасне і кваліфіковане обстеження та лікування пацієнта.

Отже, надання несвоєчасної або некваліфікованої медичної допомоги є протиправною поведінкою медичного працівника.

Згідно із частиною другою статті 1168 ЦК України моральна шкода, завдана смертю фізичної особи, відшкодовується її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю.

Розмір відшкодування моральної шкоди законодавством не встановлений.

Визначаючи розмір моральної шкоди, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, дав належну оцінку поведінці відповідача, тривалості страждань позивача та наслідкам надання медичної допомоги лікарями дружині позивача. Суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про часткове

задоволення вимог позивача про відшкодування йому моральної шкоди у розмірі 150 000 грн.

Суди під час розгляду цієї справи врахували висновки ЄСПЛ, викладені в рішенні від 16 січня 2014 року у справі «Валерій Фуклев проти України» (case of Valeriy Fuklev v. Ukraine).

Постановою Верховного Суду від 27 листопада 2019 року рішення Новокаховського міського суду Херсонської області від 10 травня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 06 липня 2017 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 листопада 2019 року у справі № 661/2894/16-ц (провадження № 61-18365св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86876897>

Шкода, заподіяна особі внаслідок лікарської помилки, відшкодовується закладом охорони здоров'я

14 березня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_3 до Кременчуцького міського пологового будинку про відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок незаконної стимуляції пологової діяльності, що призвела до інтранатальної загибелі дитини.

Суд встановив, що ОСОБА_3 була госпіталізована до міського пологового будинку міста Кременчука у зв'язку з вагітністю. Лікарями було встановлено діагноз «обвиття пуповини навколо шиї плода».

Після госпіталізації лікарями було прийнято рішення про стимулювання пологової діяльності. Зазначені дії з позивачкою не узгоджувались.

У подальшому ОСОБА_3 зроблено кесарів розтин на що вона та її чоловік погодились. Однак, на сьомий день дитина померла.

Рішенням районного суду позов ОСОБА_3 задоволено частково, визнано заходи щодо штучної стимуляції пологової діяльності ОСОБА_3 незаконними, в задоволенні інших позовних вимог відмовлено.

Суд першої інстанції виходив із наявності підстав для визнання незаконними дій лікарів щодо штучної стимуляції пологової діяльності з огляду на те, що згоди на проведення цих дій ОСОБА_3 не надавала. Відмовляючи у задоволенні решти вимог, суд виходив із недоведеності позивачем заподіяння їй моральної шкоди з вини відповідача та необґрунтованості розміру такої шкоди.

Апеляційний суд дійшов висновку про обґрунтованість вимог ОСОБА_3 про відшкодування моральної шкоди, проте відмовив у їх задоволенні у зв'язку з тим, що позов подано до неналежної особи.

За результатами розгляду Верховний Суд ухвалив постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до частини першої статті 1167 ЦК України моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою цієї статті.

У правовідносинах щодо відшкодування шкоди діє презумпція винуватості заподіювача шкоди: не позивач доводить наявність вини відповідача, а відповідач доводить відсутність своєї вини.

Відповідно до пункту 1.1 розділу 1 Статуту міського пологового будинку, затвердженого рішенням міської ради від 28 жовтня 2014 року, міський пологовий будинок є неприбутковою бюджетною установою, що заснована на комунальній власності територіальної громади міста Кременчука в особі Кременчуцької міської ради і підпорядкована управлінню охорони здоров'я виконавчого комітету Кременчуцької міської ради.

Фінансування установи проводиться за рахунок коштів місцевого бюджету (фінансується головним розпорядником – управлінням охорони здоров'я виконавчого комітету Кременчуцької міської ради) (пункт 1.2 Статуту).

Міський пологовий будинок є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахунковий рахунок у банку, печатку суб'єкта господарювання із власним найменуванням встановленого зразка, штампи та інші реквізити юридичної особи, здійснює бухгалтерський облік, веде статистичну звітність у встановленому законом порядку (пункт 1.3 Статуту).

Згідно з пунктом 1.4 розділу 1 Статуту міський пологовий будинок може від свого імені укладати договори, набувати майнові та особисті права, нести обов'язки, бути позивачем та відповідачем в усіх судових органах.

З огляду на наведене апеляційний суд дійшов помилкового висновку про те, що Кременчуцький міський пологовий будинок є неналежним відповідачем у цій справі.

Колегія суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду дійшла висновку про необхідність ухвалення у справі нового рішення про задоволення позову в частині відшкодування моральної шкоди.

Постановою Верховного Суду від 14 березня 2018 року рішення апеляційного суду Полтавської області від 26 липня 2016 року в частині позовних вимог ОСОБА_3 до Кременчуцького міського пологового будинку про відшкодування моральної шкоди скасовано. Стягнуто з Кременчуцького міського пологового будинку на користь ОСОБА_3 моральну шкоду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 березня 2018 року у справі № 537/4429/15-ц (провадження № 61-4449св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72909007>

Медичний заклад та медичні працівники не несуть відповідальності за стан здоров'я пацієнта та настання можливих ускладнень або негативних наслідків у післяопераційний період у разі невиконання ним рекомендацій лікарів

28 березня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_3 до Київської міської клінічної лікарні № 12, третя особа – ОСОБА_4, про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, додаткових витрат та моральної шкоди.

Суд встановив, що позивач була прооперована лікарем ортопедом-травматологом ОСОБА_4 у Київській міській клінічній лікарні № 12 з приводу плосковальгусної деформації обох стоп II ступеня, вальгусної деформації першого пальця обох стоп, молоткоподібної деформації другого-третього пальців обох стоп, больового синдрому.

Позивач, вважаючи, що неправильне лікування та хірургічне втручання призвело до тяжких наслідків та встановлення групи інвалідності, просила відшкодувати заподіяну їй здоров'ю шкоду.

Апеляційний суд, залишаючи рішення суду першої інстанції без змін, виходив із того, що вирішуючи позовні вимоги про відшкодування шкоди, суд першої інстанції правильно застосував положення статті 1166 ЦК України, що визначають загальні умови відповідальності за заподіяння майнової шкоди, та статті 1195 ЦК України щодо шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я фізичній особі, як спеціальної норми, а також положення статті 1167 ЦК України щодо відшкодування моральної шкоди.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Хірургічне втручання було проведено позивачу згідно із затвердженим протоколом. Саме лікування було заплановано, а особа проінформована та надала згоду на проведення операції.

Під час виписки з лікарні позивач отримала рекомендації лікарів.

Проте, як встановили суди та не заперечує ОСОБА_3, всупереч рекомендаціям лікарів після виписки вона жодного разу не звернулась до Київської міської клінічної лікарні № 12 із метою їх виконання, зокрема для видалення шпичів і проведення рентгеноконтролю. У зв'язку з цим аргументованими є висновки судів про те, що у такому разі відповідач та його медичні працівники не несуть відповідальність за стан здоров'я позивача та настання можливих ускладнень або негативних наслідків.

Відповідно до акта огляду МСЕК ОСОБА_3 встановлена третя група інвалідності внаслідок загального захворювання і будь-якого причинно-наслідкового зв'язку з приводу неправомірності проведення операції позивачу та групою інвалідності немає.

З урахуванням того, що позивач не довела факту завдання їй шкоди здоров'ю внаслідок проведеної операції лікарем ортопедом-травматологом Київської міської

клінічної лікарні № 12 ОСОБА_4, відсутні неправомірні дії лікаря, причинний зв'язок між погіршенням стану здоров'я позивача та проведеною операцією, суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку про відмову у задоволенні позовних вимог про стягнення майнової та моральної шкоди.

Постановою Верховного Суду від 28 березня 2018 року рішення Печерського районного суду м. Києва від 17 липня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 28 вересня 2017 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 березня 2018 року у справі № 757/22983/16-ц (провадження № 61-14543св18) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73089402>

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах зі спорів, що виникають у сфері охорони здоров'я. Рішення, внесені до ЄДРСР за лютий 2018 року – липень 2021 року / Упоряд.: правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду, суддя КЦС ВС Коломієць Г.С./ Київ, 2021. стор. 60.

¹ **Застереження:** містить короткий огляд окремих судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої у судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua